

## Μνήμων

Τόμ. 3 (1973)

Τ Ο Μ Ο Σ Τ Ρ Ι Τ Ο Σ

# ΜΝΗΜΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ: Αί δυτικά πηγαί διά τήν έναντι τῶν Νορμανδῶν πολιτικὴν τοῦ Κωνσταντίνου Γ' Δούκα ● ALEXANDRA V. PETALA: La Naissance du Nouvel État Grec vue par la Presse Toulousaine ● ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΚΥΡΚΟΥ: Δύο ἀνθρωπολογικὲς θέσεις στὸ σοφιστικὸ Ἄντιφόντα ● ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Θ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ: Χειρόγραφα Μοναστηρίων τῆς Ἠλείας ● ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ: Μετασχηματιστικὴ ἀνάλυσις τῶν συμπληρωματικῶν προτάσεων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ● ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρανον τῆς Νεολιθικῆς Θεσσαλίας ● ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ: Ποικίλα κριτικά ● ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ: Μελανόμορφα ἀγγεῖα ἐκ Κεφαλληνίας.

Α Θ Η Ν Α Ι 1 9 7 3

### ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Θ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.148](https://doi.org/10.12681/mnimon.148)

### Βιβλιογραφική αναφορά:

ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Α. Θ. (1973). ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΣ. *Μνήμων*, 3, 91-120.  
<https://doi.org/10.12681/mnimon.148>

## ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΣ

*Τῷ σεβ. μητροπολίτῃ Ἡλείας καὶ Ὡλένης*

*κ. Ἀθασίω*

*πάνυ εὐλαβῶς ἀφιεροῦται.*

Ἡ σύνταξις καὶ δημοσίευσις καταλόγων τῶν ἀνὰ τὰς δημοσίας, ἰδιωτικὰς ἢ μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας καὶ συναφῆ ἰδρύματα ἀποκειμένων χειρογράφων συμβάλλει, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, καθ' ὅσον οὕτω τίθενται εἰς χεῖρας τῶν ἐρευνητῶν νέα στοιχεῖα πρὸς ἐνδελεχεστέραν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων τοῦ παρελθόντος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι διαθέτομεν σήμερον καταλόγους πολλῶν συλλογῶν, ὑπάρχουν ὁμως καὶ ἄλλαι, ὅλως ἢ ἐν μέρει ἄγνωστοι εἰς τὸ εὐρὸ ἐπιστημονικόν κοινόν, εἰς τὰς ὁποίας δυνατὸν νὰ περιλαμβάνωνται χειρόγραφα οὐχὶ μικρᾶς σπουδαιότητος. Εἰς τὰς βιβλιοθήκας ὁρισμένων ἐκ τῶν μοναστηρίων τῆς Ἡλείας<sup>1</sup> ὑπάρχουν ἀπὸ αἰῶνων χειρόγραφα, ἀλλ' αἱ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις εἰ-

1. Διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 26/4 1836 τὰ κριθέντα ὡς διατηρητέα μοναστήρια τῆς Ἡλείας εἶναι τὰ ἀκόλουθα : Σκαφιδιάς, Βλαχερνῶν, Πορετσοῦ, Ἄνω Δίβρης, Κάτω Δίβρης καὶ Κρεμαστῆς. Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν κυριωτέραν περὶ αὐτῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων βιβλιογραφίαν. Σπ. Λάμπρου, Τὰ σιγίλλια καὶ λοιπὰ ἔγγραφα τῆς ἐν τῷ δήμῳ Λετρίνων μονῆς Σκαφιδιάς, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τ. Ε' (1908), σσ. 79 - 99. Παν. Παπαδημητρίου - Ἀλ. Καραχάλιου - Παπαδημητρίου, Ἡ ἱστορικὴ μονὴ Σκαφιδιάς Ἡλείας, Πύργος 1970, σσ. 94 (βλ. καὶ κρίσιν ὑπὸ Τ. Α. Γριτσοπούλου, «Πελοποννησιακὰ», τ. Η' (1971), σ. 505). Κ. Δ. Ψυχογιοῦ, Ἐνετικὰ ἔγγραφα τῆς Σκαφιδιάς, «Ἡλειακά», τχ. Θ' (1956), σσ. 165 - 166. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐνθυμήματα καὶ σημειώσεις ἀπὸ κώδικες καὶ βιβλία τῶν μοναστηριῶν τῆς Ἡλείας, ἐνθ' ἄνωτ., τχ. ΙΖ' (1959), σσ. 509 - 516 καὶ τχ. ΙΗ' (1959), σσ. 533 - 536. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Φραγκαπήδημα, ἐνθ' ἄνωτ., τχ. Θ' (1956), σσ. 186 - 188 καὶ τχ. Γ' (1956), σσ. 200 - 204. — Ὑπόμνημα τῆς ἐν Ἡλείᾳ ἱερᾶς μονῆς «Σκαφιδιάς» κατὰ τοῦ ΓΥΙΑ' Νόμου, ὑποβληθὲν πρὸς τὴν Βαν Διπλῆν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐν Ἀμαλιάδι, τυπογραφεῖον «Ἡ Πρόδοδος», Κωνστ. Θ. Ζάκα, 1911, σσ. 11. Ἀναστασίου Κ. Ὁρλάνδου, Αἱ Βλαχέρναι τῆς Ἡλείας, ΑΕ, 1923, σσ. 5 - 35. Παν. Παπαδημητρίου - Ἀλ. Καραχάλιου, Αἱ Βλαχέρναι τῆς Ἡλείας (ἱστορικὴ μελέτη), Πύργος 1971, σσ. 95 (βλ. καὶ κρίσιν ὑπὸ Τ. Α. Γριτσοπούλου, «Πελοποννησιακὰ», τ. Η' (1971), σσ. 504 - 505). Κ. Δ. Ψυχογιοῦ, Πατριαρχικὰ σιγίλλια τῆς μονῆς

ναι ἐλάχισται καὶ συγκεχυμένα<sup>2</sup> μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παραμένουν ἄγνωστα εἰς τὸ σύνολόν των, καίτοι τὸ παλαιογραφικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν δι' αὐτὰ ἔχει ἐκδηλωθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος<sup>3</sup>.

Ὁ Γάλλος Buchon, κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι περιοδεῖαν τοῦ πρὸς μελέτην τῶν φραγκικῶν καταλοίπων, ἐδρεθεῖς ἐν Ἡλείᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1841 ἐπεδίωξε νὰ ἴδῃ τὰς μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας καὶ δὴ τῆς Σκαφιδιάς καὶ τῶν Βλαχερνῶν. Εἰς τὴν Σκαφιδιάν ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ βιβλία εἶχον κατὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλ' ἐν τῷ δωματίῳ οὗ ἐφιλοξενήθη εἶδεν «ἐκκλησιαστικά τινὰ χειρόγραφα τοῦ δεκάτου πέμπτου καὶ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, εὐαγγέλια καὶ λειτουργικὰ βιβλία, ὡς καὶ ὠραῖον εἰς φύλλα χαρτῶν κώδικα ὀμιλιῶν τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου τοῦ δεκάτου τρίτου ἢ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος»<sup>4</sup>. Παραδόξως, ὁ καθηγητὴς Σπ. Λάμπρος λέγει ὅτι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1907 δευτέραν ἐπίσκεψίν του οὐδὲν ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων εἶρε<sup>5</sup>. Σήμερον φυλάσ-

«Βλαχερίνας» Ἡλείας, «Ἑλληνικά», τ. ΙΣΤ' (1958 - 59), σσ. 203 - 218. Ἄνδρ. Ἄνδριανόπουλου, Μία πνευματικὴ κυψέλη, ἡ γυναικεῖα κοινοβιακὴ ἱερά μονὴ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Κρεμαστής ἐν Λάνθι Ἡλείας, Ἀθήναι 1969, σσ. 54.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω βιβλιογραφίαν ἂς προστεθοῦν καὶ τὰ γραφέντα ὑπὸ Γ. Λαμπάκη ἐν ΔΧΑΕ, περίοδ. α', τ. Α' (1892), σσ. 98 - 99 καὶ τ. Β', σ. 44, τὰ ὑπὸ Γ. Παπανδρέου ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Ἡ Ἡλεία διὰ μέσου τῶν αἰῶνων», ἐν Ἀθήναις 1924, σσ. 182 κέξ., ὡς καὶ τὰ ὑπὸ Α. Βον, La Morée Franque, Paris 1969.

2. Ὁ Δημ. Γκίνης (Κατάλογοι ἑλληνικῶν κωδίκων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῆ, ΕΕΒΣ, τ. ΙΑ' (1935), σ. 379) ποιεῖται μνεῖαν μόνον τῶν χφφ. τῆς Σκαφιδιάς καὶ παραπέμπει εἰς τὸν Buchon καὶ τὸν Σπ. Λάμπρον. Βλ. κατωτέρω σημ. 4, 5.

3. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας ὁ Νίκος Ἀ. Βέης ὑπεσχέθη νὰ παράσχῃ «εἰς τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν παλαιογραφίαν ἀσχολουμένους τὴν ἐπιστημονικὴν ἀναγραφὴν πάντων τῶν εἰς κοινοτικὰς, σχολικὰς καὶ μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας τῆς Πελοποννήσου διασωθέντων κωδίκων». Καὶ ἀνέφερον ὅτι «οὐδεὶς εἶχεν ἐπιχειρήσει τὴν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης συστηματικὴν ἀναδίφησιν καὶ ταξινομήσιν αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἀπέκριντο κοινισαλέα ἔρμαια τῶν διαφόρων ζωφίων, διηρητάζοντο καὶ ἐξεπατριζόντο ὑπὸ τῶν ἐπιτηδίων καὶ κατεστρέφοντο ὑπ' ἀμαθῶν καλογήρων, καθὼς συμβαίνει δυστυχῶς καὶ εἰς τόσας ἄλλας τῆς Ἀνατολῆς βιβλιοθήκας». Ν. Βέης, Ἐκθεσις παλαιογραφικῆς καὶ ἱστοριοδικτικῆς ἐκδρομῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν, περ. «Παναθηναῖα», τχ. 15 Δεκ. 1904, σ. 136. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Κατάλογοι τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράπναις Μονῆς τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα. [Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ» Ἡ' ἔτους], ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 5. Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς δὲν ἐπεσκέφθη πρὸς μελέτην τὰς μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἡλείας.

4. J. A. Buchon, La Grèce continentale et la Morée, Paris 1843, σ. 505.

5. Σπ. Λάμπρου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 79. Ἀπορίας σοβαρὰς προκαλοῦν οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ Λάμπρου, καθ' ὅσον ὁ ὑπὸ τοῦ Buchon ἀναφερόμενος κώδιξ μὲ ὀμιλίας τοῦ Χρυσόστομου εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ ὑπ' ἀρ. 9 τοῦ παρόντος καταλόγου. Ἄλλως τε, ἀποδεδειγμένως, ὑπῆρχον ἀπὸ τοῦ ιη' αἰ. καὶ ἐντεῦθεν κώδικες ἐν τῷ μοναστηρίῳ.

σονται ἐκεῖ 20 κώδικες καὶ πρόχειρος χειρόγραφος κατάλογος αὐτῶν συνταχθεὶς, προφανῶς, ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἀντωνίου (1922-1945). Σημαντικὸς κατὰ τὸ περιεχόμενον εἶναι ὁ κτητορικὸς κώδιξ τοῦ μοναστηρίου, εἰς «σημειώσεις» τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη κυρίως ὁ ἀνωτέρω ἱεράρχης ἵνα καταρτίσῃ κατάλογον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐπισκόπων Ἡλείας καὶ Ὡλένης<sup>6</sup>. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ὁ ἱστοριοδίφης Κ. Δ. Ψυχογιὸς ἀνήγγειλε τὴν ἐκδοσὶν καταλόγου τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων, ἡ ὁποία ὁμως δὲν ἐπραγματοποιήθη μέχρι τοῦδε<sup>7</sup>.

Εἰς τὰς Β λ α χ έ ρ ν α ς οἱ μοναχοὶ ἀφηγήθησαν εἰς τὸν Buchon ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων ἐκάησαν κατὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ μοναστηρίου ὑπὸ τοῦ Ἱμπραήμ<sup>8</sup>. Ἀντιθέτως, ἐκ τοῦ κτητορικοῦ κώδικος ἀντλούμεν τὴν εἰδησιν ὅτι κατὰ τὰς χαλεπὰς στιγμὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τὰ βιβλία καὶ ἄλλα πολύτιμα σκεύη ἐστάλησαν πρὸς φύλαξιν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀπὸ ὅπου καὶ μετεκομίσθησαν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων<sup>9</sup>. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1893 ἐπίσκεψίν του ὁ Γ. Λαμπάκης εὑρε κώδικάς τινας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ νομοκάνονα τοῦ ἰστ' αἰῶνος τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους<sup>10</sup>. Ὁ Γ. Παπανδρέου ἀναφέρει ἀπλῶς τὴν ὑπαρξίν κωδίκων τινῶν<sup>11</sup>, ἐνῶ κατὰ τὸν Κ. Δ. Ψυχογιὸν πρὸ δεκαπενταετίας ἐσώζοντο «*δύο ἢ τρεῖς χειρόγραφοι νομοκάνονες τοῦ ἡ' αἰῶνος*»<sup>12</sup>. Ἐγράφη προσφάτως ὅτι τὰ σωζόμενα χειρόγραφα «*ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὸ θέρος τοῦ 1969 ὁ ... κ. Λίνος Πολίτης*»<sup>13</sup>.

Περὶ τοῦ χειρογράφου πλούτου τῆς Ἀ ν ω Μ ο ν ῆ ς Δ ἰ β ρ η ς

6. Ἀ ν τ ω ν ἰ ο υ μητρ. Ἡλείας, Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἡλείας διὰ τῶν αἰῶνων. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Θεολογίας», Ἀθήνησι 1928, σσ. 21. Δυστυχῶς τόσον ὁ «Κώδιξ» τῆς Σκαφιδιάς, ὅσον καὶ τῶν Βλαχερνῶν δὲν περιγράφονται εἰς τὸν παρόντα κατάλογον, διότι κατὰ τὴν ἐρευνάν μας δὲν εὑρέθησαν εἰς τὴν θέσιν τῶν.

7. Περ. «Ἡλειακά», τχ. Θ' (1956), σ. 165.

8. J. A. Buchon, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 513. Ἀ. Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 35.

9. Π. Π α κ α δ η μ η τ ρ ἰ ο υ - Ἀ λ. Κ α ρ α χ ά λ ι ο υ, Αἱ Βλαχέρναι, σσ. 28 κέξ.

10. Βλ. Γ. Λ α μ π ά κ η ν ἐν ΔΧΑΕ, περίοδ. α', τ. Β', σ. 45. Ὁ κώδιξ δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐν τῷ μοναστηρίῳ.

11. Γ. Π α κ α ν δ ρ έ ο υ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 187.

12. «Ἑλληνικά», τ. ΙΣΤ' (1958-59), σ. 203. Ἐγραψε τότε ὁ Ψυχογιὸς: «*Εἶναι δυστύχημα ὅτι οἱ ἀξιόλογες βιβλιοθήκες τῆς μονῆς Βλαχέρνης καὶ τῆς μονῆς Σκαφιδιάς Ἡλείας, καθὼς καὶ τὰ κειμήλιά τους, ἔχουν ἐγκαταλειφθῆ καὶ ἀφανίζονται σιγά - σιγά... Σήμερον ἡ κατάστασις εἶναι ἀξιοθρήνητη*». Αὐτόθι, σ. 203, σημ. 4. Εἶναι ἀγνωστον ἂν ἔχῃ βάσιν τινὰ ἡ φήμη κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μητρ. Ἀντώνιος ὑπεξήρσε χειρόγραφα τῶν Βλαχερνῶν. Βλ. περ. «Ἡ Φωνὴ τῆς ἐρήμου», τ. Η' (1969), σ. 173.

13. Π. Π α κ α δ η μ η τ ρ ἰ ο υ - Ἀ λ. Κ α ρ α χ ά λ ι ο υ, Αἱ Βλαχέρναι, σσ. 82 - 83.

δὲν ὑπῆρχον συγκεκριμέναι πληροφορία. Ὁ Ψυχογιὸς ὀμιλεῖ ἀορίστως δι' ὑπερπεντήκοντα «χειρόγραφα ἢ ἔντυπα τῶν ιζ' - ιθ' αἰ.»<sup>14</sup>, ἐνῶ παραδίδεται ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαχῶν μὲ τοὺς Λαλαίους (Ἰούνιος 1821) τὰ βιβλία ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν φυσεκίων.<sup>15</sup> Παραδίδεται ὡσαύτως ὅτι ἡ Κάτω Μονὴ Δίβρης ἐπυρπολήθη ἐν ἔτει 1809 ὑπὸ τῶν Λαλαίων καὶ κατεστράφησαν ἅπαντα τὰ ἱερὰ σκευῆ, εἰκόνες καὶ βιβλία αὐτῆς <sup>16</sup>, τοῦτο ὁμως δὲν γίνεται παραδεκτὸν ὑπὸ τοῦ μητρ. Ἀντωνίου <sup>17</sup>. Σήμερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἄνω Μονῆς ἀπόκεινται 16 χειρόγραφα.

Πληροφορίας περὶ ὑπάρξεως χειρογράφων ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Π ο ρ ε τ σ ο ὺ δὲν κατέστη δυνατόν νὰ συγκεντρώσωμεν. Ἐσχάτως ὁ μητρ. Ἡλείας κ. Ἀθανάσιος εὑρεν ἐν αὐτῷ καὶ παρέλαβε πρὸς φύλαξιν ὄραϊον περγαμηνὸν τετραεγγέλιον τῶν ιγ' - ιδ' αἰ. Εἶχε, τέλος, γίνεαι λόγος καὶ περὶ ὑπάρξεως κτητορικῶν κωδίκων εἰς τὰ μοναστήρια Κ ρ ε μ α σ τ ῆ ς <sup>18</sup> καὶ Φ ρ α γ κ ο π η δ ῆ μ α τ ο ς <sup>19</sup>.

Καὶ εἰς ἕτερα πελοποννησιακὰ μοναστήρια ὑπῆρχον χειρόγραφα προερχόμενα ἐξ ἡλειακῶν. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μ. Σπηλαίου, ἡ ὁποία κατεστράφη κατὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1934, ἀπέκειντο δύο κώδικες, εἰς περγαμηνὸς (ιβ' αἰ.), καὶ ἕτερος χαρτῶος (ιστ' αἰ.), προερχόμενοι ἐξ Ἀγ. Νικολάου (Φραγκοπηδήματος)<sup>20</sup>. Ἐπίσης εἰς τὸ κατὰ τὴν Ἀροαρινίαν (Καλαβρύτων) μοναστήριον τῶν Ἀγ. Θεοδώρων ὁ Ν. Βέης εὑρε νομοκάνονα τοῦ ιη' αἰ. ὁ ὁποῖος, κατὰ τινα σημειώσεις, ἀνήκεν εἰς τὸ — διαλελυμένον σήμερον — μοναστήριον τῆς Ρετεντοῦς ἐν τῷ τ. δήμῳ Ὠλένης<sup>21</sup>. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ὅτι διεσώθη καὶ ἐξεδόθη ὁ «Κῶδις» τοῦ ναοῦ Παναγίας τῶν Λεχαινῶν Ἡλείας, ἀλλ' ἀκέφαλος καὶ κολοβός<sup>22</sup>.

14. Περ. «Ἡλειακά», τχ. ΙΗ' (1959), σ. 526.

15. Γ. Α. Χ ρ υ σ α ν θ α κ ο π ο ὺ λ ο υ, Ἡ Ἡλεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 195.

16. Γ. Α. Χ ρ υ σ α ν θ α κ ο π ο ὺ λ ο υ, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 134 - 135.

17. Μητροπολίτου πρ. Ἡλείας Ἀ ν τ ω ν ῖ ο υ, Ἡ Δίβρη, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά», τ. Ε' (1961), σ. 39.

18. Περ. «Ἡλειακά», τχ. ΙΗ' (1959), σ. 534.

19. Αὐτόθι, τχ. Ι' (1956), σσ. 201 κέξ.

20. Ν ἱ κ ο υ Ἀ. Β ἔ η, Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1915, σ. 30 ἀρ. 28 καὶ σσ. 55 - 56 ἀρ. 55.

21. Ν. Β ἔ η, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Ἀροαρινίᾳ μονῆς τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, «Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ», τ. Θ' (1906), σσ. 70 - 71, ἀρ. 18.

22. Ν τ ῖ ν ο υ Δ. Ψ υ χ ο γ ι ο ὺ, Ὁ Κώδικας Παναγίας τῆς Λεχαινίτισσας καὶ τὰ Λεχαινὰ, (μὲ σχόλια ἱστορικά, τοπωνυμικά, τοπογραφικά, γλωσσικά), ἐν Πάτραις [1950], σσ. 112.

Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ παρόντος καταλόγου, ὁ ὁποῖος συνετάχθη μετὰ τὴν κατὰ τὸ θέρος 1973 ἐπίσκεψιν ἡμῶν <sup>23</sup>, συνάγεται ὅτι τὰ περιγραφόμενα χειρόγραφα δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἢ ἀνάξια λόγου κατὰ τὸ περιεχόμενον. Ὁρισμένα ἐξ αὐτῶν ἀντεγράφησαν εἰς τὰ μοναστήρια ὅπου εὐρίσκονται σήμερον <sup>24</sup>, ἀλλὰ ὁμως μετηνέχθησαν ἄλλοθεν. Οὕτως ὁ κώδιξ ὑπ' ἀρ. 13 (5) τῆς Σκαφιδιάς, ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς τὸν μητρ. Ὡλένης Ἰωσήφ (ιη' αἰ.), φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὅσον εἰς τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ ὑπάρχουν διάφοροι ἐνθυμήσεις ἀναφερόμεναι εἰς γεγονότα ποὺ συνέβησαν ἐκεῖ. Ἐπίσης εἰς τὸν κώδικα 35 (10) τῆς Ἄνω Μονῆς Δίβρης ῥητῶς ἀναγράφεται ὅτι οὗτος μετηνέχθη ἐξ Ἀγ. Ὁρους, ἐνῶ ὠραιότατος μουσικὸς κώδιξ τῆς Σκαφιδιάς ἀνήκεν ἄλλοτε εἰς τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου <sup>25</sup>. Ἄγνωστον εἶναι πῶς περιήλθεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Βλαχερνῶν «Νόμιμον» τοῦ ιη' αἰ. τοῦ μοναστηρίου Ἀγ. Νικολάου Καλαβρύτων (ἀρ. 24). Γεγονὸς παραμένει ὅτι παρὰ τὴν μακροχρόνιον δουλείαν καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐθνικὰς περιπετείας <sup>26</sup> κατέστη δυνατόν νὰ περισωθοῦν ἄλλοῦ περισσότερα καὶ ἄλλοῦ ὀλιγώτερα χειρόγραφα, ἢ συγκέντρωσις καὶ διαφύλαξις τῶν ὁποίων ὀφείλεται κυρίως εἰς μέλη τῆς μοναχικῆς ἀδελφότητος. Χαρακτηριστικὴ ἐνθύμησις δεικνύει τὸ μέλημα ἑνὸς ὀλιγογραμμάτου μοναχοῦ διὰ τὴν προφύλαξιν χειρογράφου τινὸς τῆς Σκαφιδιάς (ἀρ. 17 - 656) κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν : «Πὸς ἐγλιτοσα το 1821 αὐτω τῷ χαρτίον ἀπὸ τοῦς ἀγαρινοῦς εἴστερα ἀπο τόσας πυρπολίσις ὅπου ελαβε το Μοναστήριον». Οἱ μοναχοὶ τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τὴν πλεον κρίσιμον περίοδον τοῦ Ἀγῶνος μετέφερον κειμήλια καὶ βιβλία εἰς Ζάκυνθον πρὸς φύλαξιν, ἐνῶ ἀντιθέτως αἱ πολεμικαὶ ἀνάγκαι ἐπέβαλον ὅπως ἔντυπα καὶ χειρόγραφα τῶν μοναστηρίων τῆς Δίβρης χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν φουσεκίων.

Ἐκ τῶν περιλαμβανομένων εἰς τοὺς κώδικας κειμένων πολλὰ εἶναι ἤδη γνωστά, ὑπάρχουν ὁμως καὶ τινα λανθάνοντα, ὅπως τὸ ὑπὸ Δανιὴλ Κεραμέως ἐγκώμιον εἰς τὴν Αἰκατερίνην Β' καὶ ἡ, ψευδωνύμως Ἰσως γραφεῖσα, διατριβὴ κατὰ τοῦ διδασκάλου καὶ διαφωτιστοῦ Ἀθαν. Ψαλίδα <sup>27</sup>. Δὲν λείπουν ἐξ ἄλλου χαρακτηριστικὰ κείμενα τῶν χρόνων τῆς Τουρκο-

23. Πρὸς τὸν προθύμως ἐπιτρέψαντα τὴν μελέτην τῶν χειρογράφων μητρ. Ἡλείας κ. Ἀθανάσιον ἐκφράζομεν θερμὰς εὐχαριστίας.

24. Βλ. ἀρ. 13 (5) τῆς Σκαφιδιάς, φ. 23 β.

25. Παράρτημα τοῦ παρόντος καταλόγου, ἀρ. 8' (11).

26. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἰταλο - γερμανικῆς κατοχῆς (1941 - 1944) καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου (1946 - 1949) αἱ μοναστηριακαὶ βιβλιοθηκαὶ Ἡλείας οὐδὲν ἔσθχθησαν.

27. Τῶν δύο τούτων κειμένων ἐτοιμάζομεν τὴν ἐκδοσιν, ὡς δηλοῦμεν καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Βλ. ἀρ. 23, μ. Βλαχερνῶν.

κρατίας (προφητεία Ἀγαθαγγέλου, ὄπτασία Δανιὴλ κλπ.). Εὐνόητον καθίσταται ὅτι ποσοτικῶς πλεονάζουν τὰ λειτουργικά, ἠθικοδιδασκτικά, νομοκανονικά καὶ ἕτερα ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου χειρόγραφα. Οὐχὶ ἀσημάντου ἐνδιαφέροντος εἶναι ἐπίσης καὶ τὰ μουσικά χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἐπισύρει ἀκόμη τὴν προσοχὴν τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἀσχολουμένων <sup>28</sup>.

Καὶ αἱ διάφοροι σημειώσεις - ἐνθυμήσεις δὲν στεροῦνται ἀξίας. Ἐξ αὐτῶν πληροφοροῦμεθα πολλάκις περὶ ἀσημάντων πραγμάτων, ἐνίοτε ὅμως ῥίπτεται φῶς ἐπὶ ἀγνώστων ἢ ἀμφισβητούμενων ἐκκλησιαστικῶν, πολιτικῶν, κοινωνικῶν κλπ. θεμάτων. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν ὅτι κατὰ ἐνθύμησιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 27 (13) κώδικος τῆς Ἄνω μονῆς Δίβρης ἢ κώμη τῆς Δίβρης εὐρίσκετο περὶ τὰ τέλη τοῦ 11<sup>οῦ</sup> αἰῶνος ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐκ Γαστούνης Τούρκου Χουτουμάνη, οὕτω δὲ ἀναιροῦνται τὰ ἀμαρτυρήτως παλαιότερον γραφέντα ὅτι οὐδέποτε εἰσῆλθον Τούρκοι ἐκεῖ <sup>29</sup>. Δὲν εἶναι ἄγνωστον ὅτι ὁ ἀείμνηστος μητροπ. Ἀντώνιος ἐπὶ τῇ βάσει ἐνθυμήσεων ἐκ κωδίκων, τῆς Σκαφιδιᾶς κυρίως, κατέστη δυνατὸν νὰ πλουτίσῃ τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐπισκοπῆς Ἡλείας καὶ Ὠλένης, ὡς ἔχομεν ἤδη ἀναφέρει. Ὡρισμένοι πάλιν ἐνθυμήσεις, ἀναφερόμενοι εἰς ἐπίκαιρα γεγονότα, ἀφήνουν νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τῶν γραψάντων αὐτῶν μοναχῶν. Εἰς κώδικα τῆς Ἄνω μονῆς Δίβρης (ἀρ. 29) ἀναγινώσκουμεν : «1821 του βαγγελισμοῦ ἀνιμερα εγινη η φοτια ης τιν πατρα οπου εσίκωσάν ἐπαναστασι η χριστιανι ης τους αβαρβαρρους». Εἰς τὸν αὐτὸν κώδικα κάποιος ἀπλοῖκός μοναχὸς κρίνων δυσμενῶς τὰ νομοθετικὰ μέτρα τοῦ κράτους ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν (1834) γράφει : «1834 ὁ χαλασμός τὸν μοναστηριῶν και τον εκλκισιον και η κατεσκήνη τοῦ ειερατήου». Διὰ τῶν ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ καταχωρουμένων ἐνθυμήσεων καὶ ποικίλων σημειώσεων ἐκ κωδίκων ἡλειακῶν μοναστηρίων πλουτίζεται, ἀναμφιβόλως, καὶ ὁ κατάλογος τῶν βιβλιογράφων, κτητόρων κωδίκων καὶ ἄλλων προσώπων τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου μετήλθομεν τὸ πλεόν πρόσφορον παλαιογραφικὸν σύστημα, πρὸς πληρεστέραν δ' ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐρευνητῶν παρεθέσαμεν ἐν τέλει λεπτομερῆς εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

28. Τὰ χφφ. ταῦτα, 8 ἐν συνόλῳ, περιγράφονται διὰ βραχέων ἐν παραρτήματι καὶ ἀριθμοῦνται δι' ἑλληνικῶν ἀριθμῶν.

29. Γ. Α. Χρυσανθακοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 134 κέξ.

## Α

## ΜΟΝΗ ΠΟΡΕΤΣΟΥ

## 1

Περγαμ. ΙΓ'—ΙΔ' αί. διαστ. 15×19 εκ. μ. Φ. 199

Εὐαγγέλιον τὸ διὰ τεσσάρων.

Ὁ κώδιξ οὗτος, φιλοκάλως γεγραμμένος, εἶναι τὸ μοναδικὸν<sup>30</sup> ἐκ περγαμηνῆς χφ. ἐκ τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν μοναστηρίων Ἡλείας. Εἶναι ἀκέφαλος, κολοβὸς καὶ ἐλλιπής, ἀποκοπέντων τῶν φφ. 1, 54, 55 ὡς καὶ τῶν ἐπομένων τῷ φ. 199. Τὰ κείμενα ἔχουν κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ὡς ἐξῆς: Μ α τ θ α ι ο ς (φ. 2): "Αρχ.: ... τὸν Θεὸν σου. Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν ... [κεφ. δ' 7-8]. Τελ.: (κανονικῶς). Μ ἄ ρ κ ο ς (φ. 56): "Αρχ.: (κανονικῶς). Τελ.: Ὁ μὲν οὖν Κύριος μετὰ τὸ λαλήσαι αὐτοῖς ἀνελήφθη ... [κεφ. ιστ' 19]. Λ ο υ κ ἄ ς (φ. 94β): "Αρχ.: (κανονικῶς). Τελ.: καὶ εἶπεν αὐτοῖς διτι οὕτως γέγραπται· καὶ οὕτως ... [κεφ. κδ' 46]. Ἰ ω ἄ ν ν η ς (φ. 160): "Αρχ.: (κανονικῶς). Τελ.: καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσι ... [κεφ. ις' 13].

Ἐκάστου Εὐαγγελίου προηγεῖται πίναξ τῶν κεφαλαίων, τὰ δ' ἀρχικὰ ἐκάστου κεφαλαίου ἔχουν γραφῆ δι' ἐρυθροῦ μέλανος. Ἐν φ. 94α περιεσώθη μικρογραφία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων, ἐνῶ τῶν λοιπῶν Εὐαγγελιστῶν ἐξέπεσαν. (Φωτογραφίαν τῆς διασωθείσης μικρογραφίας ὡς καὶ τοῦ φ. 94β παραθέτομεν ἐν τέλει τοῦ παρόντος καταλόγου). Ὁ κώδιξ διατηρεῖται εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν, ἐπορπούτο δ' ἄλλοτε διὰ θηλυκωτήρων. Ἡ στάχωσις αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ ξυλίνων πινακίδων μετ' ἐπικαλύμματος ἐξ ἐρυθροῦ βελουδίνου ὑφάσματος. Σήμερον ἀπόκειται εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡλείας.

## Β

## ΜΟΝΗ ΦΡΑΓΚΟΠΗΔΗΜΑΤΟΣ

## 2 (13)

Περγαμ. ΙΓ'—ΙΔ' αί. διαστ. 18,4×24 εκ. μ. Φ. 2

Σπάραγμα ἐκ κώδικος περιέχοντος Πατρικὰ κείμενα.

## 3 (5)

Χαρτ. ΙΘ' αί. διαστ. 20,5×32 εκ. μ. σσ. 58

1. (σσ. 1-34): ἰ' Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τοῦ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς Ἀποστολικῆς σαγήνης». Ἐν σ. 33 πίναξ.

30. Πλήν διφύλλου τινὸς σπαράγματος χφ. τοῦ ΙΓ'—ΙΔ' αί. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 χφ. τοῦ παρόντος καταλόγου.

2. (σσ. 37 - 41): «Ἐπιστολή παραινετική πρὸς ἕνα νέον σπουδάζον(τα) πῶς πρέπει νὰ οικονομῇ τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν ξενιτείαν». Ἄρχ.: Ἐγὼ ὁ εὐτελής, ἀγαπητέ, δὲν εἶμαι ἄξιος ... Τελ.: ... εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ὠφέλειαν τῶν πλησίων σου, ἀμήν.

3. (σ. 42): Σημειώσεις τις περὶ Θείας Εὐχαριστίας.

4. (σσ. 47 - 54): «Βροντολόγιον καὶ Cεισμολόγιον τοῦ ἐνιαυτοῦ». Ἄρχ.: Μακροῦ ἐκεῖ τὴν μεγάλην Ἀνατολήν καὶ τὴν Ἀραβίαν... Τελ.: ... πρῶτον ἢ βροντῆ καὶ ὕστερον ἢ ἀστραπή.

5. (σσ. 54 - 55) (δι' ἑτέρας χειρὸς): «Περὶ βροντῆς καὶ ἀστραπῆς καὶ κεραινοῦ».

Αἱ σσ. 35, 43 - 46, 56 - 58 ἄγραφοι.

#### 4 (3)

Χαρτ. ΙΘ' αἰ. διαστ. 19,3×27 ἐκ. μ. σσ. 41

1. (σ. 1): «Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου καὶ ἀρχιεπισκόπου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας Ἐρωταποκρίσεις». Ἐν σσ. 31 - 32 πίναξ τῶν περιεχομένων. Πρόκειται περὶ ἀντιγράφου ἐξ ἐντύπου, ὡς πιστοῦται ἐκ τῆς ἐν φ. 1 σημειώσεως: Τύποις ἐν Βενετία ἀφοζ'. Πρβλ. É. L e g r a n d, ΒΗ, ΙΗ' αἰ., τ. Β', Paris 1928, σ. 236.

2. (σσ. 33 - 41): Πίναξ χρονολογικὸς τῶν παπῶν τῆς Ρώμης.

#### 5 (2)

Χαρτ. ΙΘ' αἰ. διαστ. 23,2×31,6 ἐκ. μ. Φ. 75

«Πνευματικὴ μέλισσα».

Περιέχει ἀποσπάσματα ἐκ πατερικῶν λόγων, ψυχοφελεῖς διηγήσεις, θεολογικὰς πραγματείας κλπ.

#### 6 (1)

Χαρτ. ΙΘ' αἰ. διαστ. 18,7×27 σσ. 29

1. (σ. 2): Ἀπολυτίκιον καὶ κοντάκιον εἰς τὴν Παρθένον.

2. (σ. 3): «Δοξολογία μεγάλη εἰς τὴν λειτουργίαν, κατὰ τὴν διάταξιν τῆς ἑορτῆς τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου». Ἐνταῦθα γέγραπται: + Τῇ 10 Σεπτεμβρίου μνήμην ἐπιτελοῦμεν τῆς εὐρεθείσης ἁγίας εἰκόνης τῆς Κυρίας Θεοτόκου ἐν τῇ νήσῳ Παλαιὰ Τρίκερη. Ἄρχ.: Τοῦ παραδόξου θαύματος ... Τελ.: ... μὴ ἐκλείψῃ ἀφ' ἡμῶν, δεόμεθα ταῖς πρεσβείαις αὐτοῦ.

3. (σ. 17). Εὐχή λεγομένη μετὰ τὴν λιτανεῖαν.

Κώδιξ ἐπιμελῶς γεγραμμένος μετὰ στάχωσιν στερεὰν ἐκ βύρσης. Αἱ 9 τελευταῖαι σελίδες εἶναι ἄγραφοι.

## 7

Χαρτ. ΙΘ' αί. διαστ. 19×25 ἐκ. μ. Φ. 73

Κώδιξ τῆς Μονῆς.

Ἄρχεται ὡς ἀκολούθως (φ. 1) : *ης τα χηληα οκτακοσια ενδεκα εκαμα εγο ο αναξηος κηρηανος ιερομοναχος αυτον τον κοντικα. Κόντηκας του ηερού κε σεβασμήου μοναστηρήου φρανκοπιδήματος.*

φ. 73β : 1801 δεκεμβρίου 11 χορηο ρομεσι.

Ἐχουν καταχωρηθῆ αἱ πρὸς τὴν μονὴν ἀφισβρώσεις καὶ διάφορα ἄλλα σημειώματα ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 11' αἱ. μέχρι τοῦ ἔτους 1832. Αἱ πρὸ τοῦ 1811 ἀναγραφαι ἀντεγράφησαν προφανῶς ἐξ ἑτέρου κώδικος, μὴ σωζομένου. Τὰ φφ. 18β, 21β - 50β παρέμειναν ἀγραφα. Ὁ κώδιξ εἶναι ἀστάχτος καὶ διατηρεῖται εἰς μετρίαν κατάστασιν.

## Γ

## ΜΟΝΗ ΚΡΕΜΑΣΤΗΣ

## 8

Χαρτ. ΙΘ'—Κ' αί. διαστ. 20,5×30 ἐκ. μ. Φ. 104

«Κώδιξ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ ναοῦ τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς μονῆς τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης καὶ κυρίας ἡμῶν θεοτόκου ἐπινομαζομένης κρεμαστῆς, περιέχον σὺν θεῷ ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ προσηλωθέντα πράγματα κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα παρὰ τοῖς εὐσεβέσι χριστιανοῖς ἐπαρχιώτας γαστούνης, ὅστις ἐγραφή ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ, μηνὶ δεκεμβριῳ πρώτῃ, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιώτατου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου κυρίου νεοφύτου εἰς μνημόσνον αἰώνιον».

Εἰς τὸ recto τοῦ παραφύλλου τῆς ἀρχῆς : 1818 μαιου δέκατη ἐνάτη γόναιτε ἐνθίμησις ἦλθε ὁ γεροντάς μας ἀγίου ὠλένης φυλάρετος καὶ ἐκέλευσε τὸν πανοσιώτατον Ἱερομονάχοις κἀλήνικον ἡγουμενον καὶ προεστότα τοῦ μοναστηρήου καὶ πάσης τοῖς ἐν μοναχοῖς ἀδελφώτιτος ἡμέρα Κηρηακῆ τὴν ὁποίαν ἡμέραν ἐχηροτονήθην ἱερὸς καὶ ὁ πανοσιώτατος Κύριλος.

1833 ἦλθε ὄθον βασίλευ τίς ἐλάδος.

1833 μαρτιου 10 : χειροτονήθηκε ὁ ναθανάηλ ἱεροδιάκονος.

Εἰς τὸ verso τοῦ παραφύλλου τῆς ἀρχῆς : 1830 Ἰουναριον 23 ἦλθε ὁ γεροντάς μας ἀγίου ὠλένης Κηριλλος καὶ ἐκεκαλεστησε [ ; ] τον πανοσιώτατον ηερομοναχης φιλοθεον ἡγουμενον καὶ προεστοτα του μοναστηριου εἰς χωρα ολενις.

1839 ἀφαιρώναιται τῷ παρὸν βιβλίον καὶ ἀγίαι ἡγούμεναι προσκυνῶ παρακαλήστε να μου στίλεται τὰ εικοσι δίστιλα τα ὡπια εγῶ σάς ἐδάμισα εἰς τὸ μέρος χωρίον καράτουλα. τηκῶλαος.

Καταχωρούνται ἀφιερώσεις τῶν ἐτῶν 1761 - 1913. Τὰς πρὸ τῆς 1 Δεκ. 1815 φαίνεται ὅτι ἀντέγραψεν ὁ βιβλιογράφος ἐκ παλαιότερου κώδικος. Στάχωςις βυρσίνη, ἡμικατεστραμμένη.

## Δ

## ΜΟΝΗ ΣΚΑΦΙΔΙΑΣ

## 9 (1)

Χαρτ. ΙΑ' αί. διαστ. 21×29 ἐκ. μ. Φ. 272

«Βιβλίον τοῦ Χρυσοστόμου, οἱ Μαργαρίται ...».

Φ. 2β: καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις, προκοπίου ἱερομονάχου πελοποννησιου τοῦ ἐκ κώμης λεχενῶν. Τὰ νῆν δ' ἀφιέρωθη πρὸς ἔμοῦ αὐτοῦ, τοῦ προκοπίου, τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμιά μονῇ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, τῇ ἐπονομαζομένη τῆς σκαφιδίας καὶ μηδεὶς ἀφέλητο τότε ἀπ' αὐτῆς, ἵνα μὴ τῇ ποιῆ τῆς ἱεροσυλλύας περιπέση. ἐν τῷ ἀψῆθῷ <1769> νοεμβρίου ζη.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος, εἰς τὰ παράφυλλα, ἔχουν σημειωθῆ τὰ ἐξῆς:

Παραφυλ. 1α: Ὑπογραφαὶ τῶν Ὁ λ έ ν η ς Ἰ ω σ ή φ<sup>31</sup> καὶ Χ ρ ι σ τ ι α ν ο υ π ό λ ε ω ς Γ ε ρ μ α ν ο υ. Παράφ. 1β, ἐντέχνως: Ἰωαννίκιος ἱερομόναχος. Εἰς τὸ παράφ. 2α: Πανάρετος ἱερομόναχος τῷ τιμωτάτῳ καὶ εὐγενετάτῳ κῆρ δηονισιο ρουμελιώτι εὐχετηκος: Τρηπολιτζά.

Τὸ κείμενον καταλαμβάνει ἐν ἐκάστη σελίδι δύο στήλας, τὸ ἀρχικὸν δ' ἐκάστου λόγου ψηφίον — ὡς καὶ ἕτερα ἐν τῷ κειμένῳ — ἐγράφη φιλοκάλως δι' ἐρυθροῦ μέλανος.

Κατὰ τὴν ἀρίθμησιν οὐδόλως ὑπελογίσθη τὸ φ. 127, ἐνῶ τὰ 2 τελευταῖα φφ. εἶναι ἐσχισμένα κατὰ τὴν δεξιὰν στήλην. Τὰ φφ. 22 - 27 ἐλλείπουν. Στάχωςις ἐκ ξυλίνων πινακίδων, ὧν ἡ ὀπισθία ἐλλεῖπει, τῆς δὲ προσθίας ἢ ἐκ βύρσης ἐπένδυσις ἔχει καταστραφῆ.

## 10 (2)

Χαρτ. ΙΗ' αί. 16×23 ἐκ. μ. σσ. 423—816

«Θεοτοκᾶριον ὠραιότατον καὶ χαρμόσυνον, ψαλλόμενον εἰς τὰ ἀπόδειπνα».

σ. 423: ὑπάρχη σωφρονίου ζωγράφου.

σ. 816: Τὸ παρὸν βιβλίον ἀφιερῶθη εἰς τὸν παρόντα ναὸν τῆς κατὰ σάρκα τοῦ χριστοῦ γεννήσεως, καὶ μηδεὶς τολμήση, καὶ ἀποξενώση αὐτὸ

31. Τοῦτον συναντῶμεν ὡς ἐπίσκοπον Ὁλένης κατὰ τὸ 1733. † Μητροπολίτου Ἡλείας Ἀ ν τ ω ν ί ο υ, Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἡλείας διὰ τῶν αἰώνων, (ἀνατόκωςις ἐκ τῆς «Θεολογίας»), Ἀθήνησι 1928, σ. 13.

ἵνα μὴ λάβῃ τὰς ἀράς τὸν ἀγίων πατέρων καὶ ὡς ἱεροσουλὸς καταδικασθῆ. Νικοδήμου ζωγραφιάδης.

Κώδιξ ἄριστα διατηρούμενος, καλλιγραφημένος, ἐξ ὄραίου στιλπνοῦ χάρτου. Στάχωσις βυρσίνη.

## 11 (3)

Χαρτ. ΙΖ' αἰ. διαστ. 15×20,5 ἐκ. μ. Φ. 270

«Ἐρμηνεῖα κατ' ἐρωταπόκρισιν εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τῶν κυριακῶν δλου τοῦ χρόνου, καὶ ἄλλων τινῶν ἑορτῶν, κατὰ θεῖον Θεοφύλακτον<sup>32</sup> ἀρχιεπίσκοπον βουλγαρίας, εἰς σύντομον ἐκλογήν διὰ τὸ εὐμνημόνευτον».

Ἡ στάχωσις, ἐξηρθρωμένη, ἀπετελέσθη ἐκ παλαιότερων γεγραμμένων φύλλων χάρτου. Δύο φφ. ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀρίθμησιν : ὁρ. 108· ἕτερα δύο φφ., τὰ μεταξὺ τῶν φφ. 210 - 211, 228 - 229 ἐκτὸς ἀριθμήσεως.

## 12 (4)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. διαστ. 14×21 ἐκ. μ. Φ. 282

Νομοκάνων (Μαλαξοῦ).

Προηγεῖται πίναξ τῶν κεφαλαίων (φφ. 1 - 21). Κατάστασις ἀρίστη.

## 13 (5)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. διαστ. 15,5×21,5 ἐκ. μ. Φ. 10+53

1. (φ. 8α) : «Οπτασία τοῦ κῆρ δανιήλ. ἔλαβα : κατὰ τῷ ἀπηη»<sup>33</sup>.

2. (φ. 1α) : Ἀκολουθία τῶν κεκοιμημένων. Ἐν φ. 8α : παῖσιος ὁ γράφας.

3. (φ. 9α) : Ἀκολουθία τῆς ὁσίας Μαρτῶνης τῆς Χιοπολίτιδος. (Βλ. Κων. Ἀμαντόν, «Ἑλληνικά», τ. Η' (1935), σσ. 74 - 75· ἐπίσης L. Petit, BAG, σ. 186).

4. (φ. 24α) : «Ἀκολουθία τῆς παρακλήσεως εἰς τὸν Τίμον καὶ ζωποιδὸν σταυρόν. ποίημα κυρίου νικηφόρου ἱερομονάχου ἑωδίου τοῦ κρητός». Ἀτελής.

5. (φ. 33β) : «Προφητῆα τοῦ μακαρίτου ἱερομονάχου ἀγαθαγκέλου». Ἀ' μέρος : φ. 1β : ἀπηη <1778> μαῖου : 24 : ἡμέρα τετάρτη εἶναι ἐκθληψυς τοῦ ἰλίου ἢ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας καὶ ἐβάσταξεν ὥραν μίαν λεπτά : 20 :

32. Δ. Ξαναλάτου, Θεοφύλακτος Βουλγαρίας καὶ ἡ δράσις αὐτοῦ ἐν Ἀχρίδι, «Θεολογία», τ. ΙΣΤ' (1938), σσ. 228 - 240.

33. Πρβλ. Λίνου Πολίτη μὲ τὴ συνεργασία Μ.Ι. Μανούσακα, Συμπληρωματικοὶ κατάλογοι χειρογράφων Ἁγίου Ὁρους. Θεσσαλονίκη 1973, σ. 64,

αψη' <1785> Ιουνίου : καθ' ἡμέρα κυριακή ἐκημήθην ὁ ἐν μακαρία τη λύξῃ αἰμνηστος πατριάρχης, κὺρ γαβριήλ καὶ ἐπατριάρχευσεν ὁ σμύρνης κὺρ μπροκόπιος :

αψηθ' <1789> : ἀπριλλίου : 30 ἡμέρα δευτέρα ἐξώσθη ὁ πατριάρχης κὺρ μπροκόπιος. καὶ ἔγινε ὁ κὺρ νεόφίτος.

αψηθ' <1789> ὀκτωβρίου : 16 ἡμέρα τρίτη εἰς το σταυρωδρόμιν μία ἡκῶν τῆς θεοτόκου ἀνέβρισεν αἶμα εἰς ταῖς τρεῖς ὄραις τῆς νυκτός. καὶ εἰς ταῖς δέκα ὀκτῶ ἔγινε τῶσι βρόχη ὅπου ἐκαταχάλασεν τὴν πόλιν.

φ. 8α : αψηθ' <1789> : μαρτίου : 26 : ἡμέρα δευτέρα ἀπόθανεν ὁ σουλτάν : ἀχαμμήτης : εἰς ταῖς : 2 : ὥρας τῆς νυκτός : καὶ εἰς ταῖς 27 : ἐκάθησεν ὁ σουλτάν σελήμης εἰς ταῖς πέντε ὥρας τῆς ἡμέρας Τρίτης οὖσις καὶ ὁ θεὸς νὰ τὸν πολυχρονά.

φ. 8β : τοῦ πανιεροτάτου ἀγίου μῆτροπόλετου κύριου κὺρ ὕωσηφ ωλένης<sup>34</sup>.

φ. 9α : αψηθ' <1789> σεπταμβρίου : θη : ἔλαβα παρὰ τοῦ κὺρ κωστὶ φλ(ωρία) 10.

δοσιώτατε ἐν ἱερομονάχοις ὁ ψαλλων εἰς τὸ χωριον πύργον.

Τῶ πανιεροτάτῳ μητροπολίτ(η) ἀγίῳ ὀλένης κυριῶ κὺρ υωσήφ προσκη(τη)τος.

Β' μέρος : φ. 8β : παῖσιος ὁ γραφας.

φ. 11α : ἐτούτω τῶ βιβλήον ὕνε τοῦ ἀγίου ωλένης καὶ ὠπηος τῶ πάρι να ννε ἀφωρησμαινος—ἀμην.

φ. 23β : ἐσοτή ἡ παροῦσα τέλος εἴληφεν ὧδε διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἐν ἱεροδιάκονης παῖσιου τοῦ σκαφηδιότι εἰς το σωτήριον ἔτος ἀφξδ' <1764> ἰουλλιον 5 ἡμέρα γ δστις δε ἀναγιωσκει αὐτὴν εὐχέτω το θεῖον καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀναξίου ἀμην.

φ. 30α : τῶ πανωσιωτάτῳ : ἀγίῳ. καθιγουμενω. κὺρῶ ἡσαῖα : παῖσιος.

φ. 53β : το ἱερὸν βιβλήον ὑπάρχη ἐμοῦ μακαρίου τοῦ κυπρίου.

Κῶδιξ γραφεὶς ὑπὸ πλειόνων τῆς μιᾶς χειρῶν. Ἡ στάχωςις ἡμιεμφθαρήνη. Σήμερον ὁ κῶδιξ σύγκειται ἐκ φφ. 10+53. Ὁ Κ. Δ. Ψυχογιός (περ. «Ἡλειακά», τχ. ΙΗ' (1959), σ. 533 ἐξέδωκεν ἀξιόλογον σημειῶσιν ἐκ τοῦ φ. 54β τοῦ αὐτοῦ κῶδικος. Φαίνεται ὅτι τοῦτο ἐξέπεσεν.

#### 14 (6)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. διαστ. 15,5×21,5 ἐκ. μ. σσ. α—β+222

1. (σ. α') : «Ἱατρεία διὰ τὸν πλευρίτην ἢ πούνταν».

Ἀποτελεῖ τὸ ρνγ' κεφάλαιον ἱατροσοφίου τινός.

34. Περὶ τοῦτου βλ. σημειῶσιν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 9 κῶδικι τοῦ παρόντος καταλόγου.

2. (σ. β'): «δταν τις σελιινιάζεται και πίπτων κατά γῆς ταράσσει τὰ μέλι του». Βλ. περ. «Ἡλειακά», τχ. Κ' (1960), σσ. 608 - 609.

3. (σ. 1): Ἐπιστολή πρὸς κατέρα (ἀνορθόγραφος).

4. (σ. 2): Σύντομος ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κατ' ἐρωταπόκρισιν. (Προηγεῖται πίναξ). Ἄρχ.: Ἐρ. Τί εἶναι ὁ θεός. Ἀπ. Ὁ θεός εἶναι ...

5. (σ. 19): Σύντομος ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας τῶν ἀνατολικῶν (κατ' ἐρωταπόκρισιν),

6. (σ. 69): «Ἐπιστολι εἰς καλόγερον ἰδιότιν».

7. (σ. 70): Ἐπιστολή εἰς διδάσκαλον.

8. (σ. 71): «Περὶ θεῖα και ἄγια παραδείγματα, και ἐρμηνῖαι διάφοροι ψυχικαί και σωματικαί». Ἄρχ.: Ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ εἶναι ἅγιος ψυχῆ τε και σώματι ...

9. (σσ. 71 - 82): Διάφοροι ἠθικοδιδασκαλῖαι.

10. (σ. 83): «Τοῦ μεταφραστοῦ διάλογος ἐν ᾧ εἰσάγεται Ἡλίας και ληστῆς ἐν παραδείσῳ διαλεγόμενοι»<sup>35</sup>.

Ἄρχ.: Ἀνθρῶπε ποῖος εἶσαι σὺ και ποῖος ἔστειλέ σε ...

Τελ.: ... ἔση εἰς τὸν παράδεισον και σὺ βεβαιωμένα.

11. (σσ. 87 - 95): Διάφοροι ὕμνοι και εἰχλαί, πρὸς Θεοτόκον κυρίως.

12. (σ. 95): «Ἐρμηνεῖα διὰ νὰ φτιάκων τὴν ἔρακὴν».

13. (σ. 99): Διάφορα ποιημάτια εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν.

14. (σ. 101): Ἀλφαβητάριον, ὕμνος εἰς Θεοτόκον.

15. (σ. 115): «Ἐρμηνεῖα τῆς μελάνης». (Τρόπος κατασκευῆς μελάνης).

16. (σ. 121): Τύπος ἐπιστολῆς πρὸς ἐξάδελφον.

17. (σ. 122): Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Παραινέσεις κατ' ἀλφάβητον.

σ. 120: 1800 σεμπετεβρίου 2, Ἐπανδρεύθηκα ἐγὼ ὁ δημήτρις ἀληβηζόπλος ἀπο χορίον καλιτζα και ἐπεῖρα ἡς γυναῖκα νόμιμων τὴν θηγατέρα τοῦ ἀναστάσι κριθαρά ἀπο χορίον τερβιτζελεπῆ και τὸ ὄνομά τις γυναικὸς μου διαμάντω και ἐπειδὴ ὁ θεός ἔδοσε εἰς τὸν ἐν κανὰ γάμον τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν και ὁ θεός ὁποῦ φυλάττει δλους νὰ διαφυλάττη και ἱμας τοὺς ἐνδεῆς.

Στάχωςις παλαιὰ ἐκ βύρσης, στερεά. Αἰ σσ. 16 - 18 λευκαί.

35. Πρβλ. Γ. Θ. Ζώρα, Αἰ συνομιλῖαι μεταξὺ Ἡλίου και ληστοῦ (κατὰ τὸν Βατικανὸν κώδικα 2566), «Εἰς μνήμην Κ. Ἀμάντου», Ἀθῆναι 1960, σσ. 218 - 230 και 528.

## 15 (7)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. (1734) διαστ. 13,5×20 ἐκ. μ. Φ. 69

1. (φ. 3α) : «Εἰς τὰς δοξολογίας. Ἀνθρ ἀλληλουΐαν.
2. (φ. 5α) : Ἀρχὴ τοῦ πολυελέου.
3. (φ. 7α) : Ἐκλογή ψαλλομένη εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.
4. (φ. 10α) : Τυπικὴ διάταξις τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.
5. (φ. 12α) : Ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.
6. (φ. 33α) : Ἰω. Χρυσοστόμου. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.

Ἀρχ. : Πάλιν χαρᾶς Εὐαγγέλια ... Τελ. : χάριτι αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, οὗ ἡ δόξα ...

7. (φ. 40α) : Γρηγορίου ἐπισκ. Νεοκαισαρείας Πόντου τοῦ θαυματουργοῦ, Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου. Ἀρχ. : Ἐορτὰς μὲν ἀπάσας ... Τελ. : μεταστειν τῆς τελείας σου χάριτος ἐν Χριστῷ ...

8. (φ. 54α) : Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου. Ἀρχ. : Νῦν ἡ τῆς Βασιλίδος ... Τελ. : καὶ θεὸν ἡμῶν ἐσχῆκαμεν ...

φ. 28β : Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα. Ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ αψλδ' <1734> μαρτίου κγ'.

Χφ. καλλιγραφημένον, ἐν ἀρίστη καταστάσει, μὲ ὠραίαν βυρσίνην στάχωσιν.

## 16 (8)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. (1738) διαστ. 13,5×19,3 ἐκ. μ. σσ. 375

Νομοκάνων (Μαλαξοῦ).

Ἐν σ. 30, ἐντὸς ὀρθογωνίου καλλιτεχνικῶς σχεδιασθέντος ἐγχρώμου πλαισίου εἶχεν, ὡς φαίνεται, ζωγραφηθῆ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἐπιχρισθεῖσα μεταγενεστέρως διὰ πρασινωποῦ χρώματος, ὥστε νὰ μὴ διακρίνεται σήμερον οὐδέν. Εἰς τὸ κάτω μέρος — καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου — ἀναγινώσκομεν : Καὶ τῷδε συν τῆς ἄλλης τῆς κυρίας σκαφιδιότισας. Διονύσιος καθηγούμενος.

Ἐν σ. 375 : + αψλγ' <1738> ἰοννῖον κη' ἡμέρα τέτραδῃ. Ἐτελιώθη το παρὸν νομιμοκάνον ὑπο χειροσ ἐμου τοῦ ἐλαχίστου ἰωάννου ἱερῆος καὶ οἰκονομου το ἐπίκλιον παπαζωλις ἐκ χωρίου στρεζωβας<sup>36</sup> καὶ οἱ ἀναγνῶν-

36, Νῦν Δάφνης, ἐν τῷ τ. δήμῳ Παίων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

τες εὐχέσθε μοι διὰ τον κ(ύριω)ν καὶ μὴ ἐξευδίσαιτε [;] τα πολα μου σφάλλματα τῶν γραμάτων καὶ τοῦ κονδιλίου δειδτι ἀμαθῆς ὑπάρχω :

Τὸ κείμενον τοῦ νομοκάνονος βρίθει ἀνορθογραφιδῶν.

## 17 (656)

Χαρτ. ΙΗ' αἱ. διαστ. 20×28 ἐκ. μ. Φ. 58

Κανόνες πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Ἐν φ. 7α γέγραπται διὰ μολυβδίδος : 1888 Μαΐου 27 ἔγραφε τῷ παρον κὲ λέγο τῷ ὄνομά του Καλόγερος Ἀρσενικος.

Ἀκολούθως δι' ἑτέρας χειρός : Πρὸς ἐγλιτσοσα τὸ 1821 αντω τῷ χαρτῖον ἀπὸ τοῦς αγαρινουῦς εἴστερα ἀπο τόσας πυρπολίσις ὄπου ελαβε τὸ Μοναστήριον.

## 18 (657)

Χαρτ. ΙΗ' αἱ. διαστ. 18×26,4 ἐκ. μ. Φ. 13

Μηναῖον Ὀκτωβρίου.

Ἡ στάχωσις αὐτοῦ εἶναι ἐξηρθρωμένη καί, μεταξὺ τῶν φφ. 12 - 13, 1 φ. εἶναι ἀναρίθμητον. Ὁ κῶδιξ κολοβός.

## 19 (658)

Χαρτ. ΙΘ' αἱ. διαστ. 14,5×19,3 ἐκ. μ. σσ. 252

1. (σσ. 17 - 168) : «Διδασκαλία Χριστιανική κατ' ἐρωταπόκρισιν». σ. 168 : 1803 : *ιοννία*.

σ. 169 : *Τὸν δακτύλοις γράφαντα, τὸν κεκτημένον τὸν ἀναγινώσκοντα μετ' εὐλαβείας φύλαττε τοὺς τρεῖς ὧ Τριάς Παναγία ἀμήν.*

Καὶ ἀκολούθως :

*ὧπερ ξένοι χαίρουσιν ἰδεῖν Πατρίδα καὶ οἱ θαλαττεύοντες ἰδεῖν λιμένα, σὺτω καὶ οἱ γράφοντες ἰδεῖν βιβλλον. Νικόλαος.*

2. (σσ. 172 - 188) : Μακαρισμοὶ καὶ ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία.

3. (σσ. 189 - 199) : Χωρία ἀπὸ τὰ Εὐαγγ. Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου.

4. (σσ. 204 - 218) : Ψυχοφελὲς ποίημα «περὶ μεθύσου»<sup>37</sup>.

37. Ἐξεδόθη ὑπὸ Γ. Θ. Ζ ὄ ρ α, περ. «Ἡλειακά». τχ. ΙΗ' (1959), σσ. 537 - 350, ὡς «ἀνέκδοτον καὶ μέχρι τοῦδε ἀγνωστον ποίημα» (σ. 537). Νομίζομεν ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ περιεχομένου εἰς κῶδικα τοῦ Φιλολ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως στιχοιργήματος τοῦ 17 αἰῶνος. Δ. Μ. Σ ἄ ρ ρ ο υ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ΕΕΒΣ, τ. Η' (1931), σ. 199. Paul Mο r g a u x, Catalogue des Manuscrits grecs (Fonds du Syllagos), Ankara 1964. Ἐδημοσιεῖθη ἐπίσης τὸ 1876 ἐκ Σμυρναϊκοῦ χφ. (Ἐπι-

5. (σσ. 219 - 223) : Ἐγκώμιον εἰς τὰ Θεοφάνεια.

6. (σσ. 230 - 233) : Ἐρησκευτικὸς λόγος (ἀκέφαλος), καταλήγων διὰ τῶν ἐξῆς : ... σωτήρα κύριον ὃς διαφυλάττει τὸν πανιερότατον καὶ θεοπρόβλητον καὶ σεβασμότατον κύριον κὲρ φιλλάρετον καὶ ἀπαξάπαντας τῆς τοῦ χριστοῦ ἀγίας ἐκκλησίας σηναθρισθέντας καὶ πάντα τον χριστεπονημον λαον.

ἔτελωθι τὸ παρὸν δια χειροῦ διδασκάλου ἀθανασίου Ἱερεως τοῦ ἐκ λεχαινον.

σ. 249 : 1807 σεπτεμβριου 4 πύργος ἦρθ ὁ κυρ θίμιος ὁ γραματικος τοῦ ὑφιλοτατου πασά.

Ἐν γεστο τοῦ παραφύλλου τῆς ἀρχῆς ἀναγινώσκομεν : ἐφτιάστηκε τὸ παρὸν βυβλίον ἰοῦναριου προτί.

Εἶναι τὸ παρὸν βυβλίον εἶναι τοῦ Κωνσταντίνου καὶ δπιος ἤθελε τὸ πάρη νὰ ἔχη τι κατάρα τοῦ κυρλου ἡμῶν οἰῖσου χριστοῦ ἀμῆν :

Ἱ παρον κατάρα ἀς εἶναι διὰ ὄγιον τὸ κλέφι ἡδὲ ὄγιος τὸ πάρι μὲ εὐχαριστίσιν τοῦ οικοκίρι ἔστω σινκεχοριμενος ἐν τὸ νυν ἔωνη καὶ εν τὸ μελοντι.

Κτήμα τῆς Μονῆς Σκαφιδιάς. Σωτήριον ἔτος αὐξῆς <1867> Κυπριανὸς Ἱερομόναχος.

## 20 (659)

Χαρτ. ΙΘ' αἰ. διαστ. 10×14,7 ἐκ. μ. σσ. 406

Καθίσματα καὶ Ψαλμοί. Ἄπο τῆς σ. 183 : Ἐρμηνεῖα τῶν ψαλμῶν κατ' ἐρωταπόκρισιν.

σ. 406 : Τὸ παρὸν βηβλίον εἰπάρεχει καμοῦ λεοντίου μοναχοῦ Σχηγᾶ ἀπο χορίον μαμουσία<sup>38</sup> καὶ δποιος το ἀποξενόσι νὰ ἔχη την κατάραν τον τριακοσίον πατέρων ἀμῆν.

Στάχωσις στερεὰ ἐκ βύρσης.

## 21 (670)

Χαρτ. ΙΘ' αἰ. διαστ. 18,7×12,8 ἐκ. μ. Φ. 83

Ἐξομολογητάριον.

Ἄπο τοῦ φ. 78β κέξ. πίναξ.

## 22 (669)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. διαστ. 14,7×19,3 ἐκ. μ. Φ. 103

1. (φ. 1α) : Διάφοροι ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι πρὸς τιμὴν Ἑορτῶν καὶ Ἁγίων.

γράμματα καὶ Στιχορρήματα τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, «Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐδαγγελικῆς Σχολῆς», περ. Β', ἔτος α' (1875 - 1876), ἐν Σμύρνῃ 1876, σσ. 91 - 100). Πρβλ. καὶ Φ α ἰ δ. Κ. Μ π ο υ μ π ο υ λ ἰ δ ο υ, Παλαιογραφικά, «Μνημοσύνη», τ. Α' (1967), σ. 321.

38. Χωρίον τοῦ τ. δήμου Αἰγίου.

2. (φ. 81α) : «*Εὐαγγέλια εωθινὰ ἀναστάσιμα τὰ ἔνδεκα*».

3. (φ. 98β) : Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον.

Ὁ κώδιξ εἶναι κολοβὸς κατὰ ἓν φ. καὶ ἔχει γραφὴ ὑπὸ περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς βιβλιογράφων. Εἰς 4 σελίδας τῆς ἀρχῆς, ἰδιαίτερας ἀριθμηθείσας, ἀπαντῶμεν «Πίνακα πάντων τῶν ἁγίων τοῦ ὄλου ἔνιαυτοῦ κατ' ἀλφάβητον ἐν τῷ ἐκλογίῳ», διαφόρους ὁδηγίας πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα, Ἀπόκρεω κλπ. Μετὰ τοῦ χφ. συνεσταχώθη μέρος (σσ. 7 - 31) ἐντύπου Μηνολογίου τοῦ Ματθαίου Τζιγάλα Κυπρίου.

## Ε

## ΜΟΝΗ ΒΛΑΧΕΡΝΩΝ

## 23

Χαρτ. ΙΘ' αἰ. (1800) διαστ. 16,5×23,5 ἐκ. μ. Φ. 137

1. (φφ. 2 - 20) : «*Τύποι καὶ Χαρακτῆρες ἐπιστολῶν μ' : Παλαιοί, Ἐκ τῶν τοῦ Κοφιζοῦ λιβανίου ἠραρισμένοι ...*».

2. (φφ. 26 - 89) : «*Ἐπιστολαὶ τοῦ ἐν Διδασκάλοις ἀρίστου Κυρίου Δανιὴλ Πατριάρχου [;;;] Κεραμέως*».

Περιλαμβάνονται ἐν συνόλῳ 62 ἐπιστολαὶ ἀπευθυνόμεναι : τῷ Παναγιωτάτῳ, Ἰωάννῃ τῷ Βαλέττα, Χρυσάνθῳ, τῷ διδασκάλῳ Μισαήλ, Γεωργίῳ τῷ Γραμματικῷ, Δωροθέῳ, Ἰακώβῳ τῷ Σαμίῳ, τῷ μακαριωτάτῳ Ἀλεξανδρείας, τῷ ἀρχοντὶ δραγομάνῳ, Παρθενίῳ ἱεροδ. κἄ.

3. (φφ. 92 - 94) : «*Ἐγκώμιον πρὸς τὴν μεγαλοπρεπεστάτην θεοσεβεστάτην καὶ Γαληνοτάτην κυρίαν κυρίαν Αἰκατερί(ν)αν β : αὐτοκρατορίσσαν πάσης γῆς ῥώσσων καὶ τῶν λοιπῶν παρὰ τοῦ εὐτελοῦς Δανιὴλ μοναχοῦ τοῦ Κεραμέως*»<sup>39</sup>.

4. (φφ. 98 - 132) : «*Ἀποστολὴ τοῦ Φιλαδέλφεως ἄ' Ἐλεγχος τοῦ Ἰσιδοταλακισμοῦ[;] τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι Ἐγχειρίδιον περιέχον ἔλεγχον ἅμα καὶ διασυρμὸν τῆς ἐνταῦθα ἐκδιδομένης ἀφιερωτικῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἔγραψε μὲν Ἀθανάσιος Πέτρον Ψαλίδα(ς) ἔπεμψε δὲ κἄποιος πραγματιστῆς εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐγκροβλαχίας Ἀλέξανδρον τὸν Μουροῦζην...*»<sup>39</sup>.

φ. 1β : ἀντεγράφη τὸ παρὸν διὰ χειρὸς Παναγιώτου Βραδινοῦ. Ἐν ἔτει 1800.

## 24

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. διαστ. 16×22,5 ἐκ. μ. σσ. 442

1. (σ. 30) : «*Νόμιμον*».

Προηγεῖται πίναξ (σσ. 1 - 29). Κεφάλαια α' - λγ'. Κεφ. α' : *Περὶ τοῦ*

39. Τοῦ κειμένου τούτου, ἀνεκδότου ὡς πιστευόμεν, ἐτοιμάζομεν τὴν ἔκδοσιν.

μὴ πρὸς τὸ τῶν ἀμαρτημάτων μέτρον ... Κεφ. λγ' : Περὶ ἀκολουθίας εἰς τοὺς ἐκ τῶν Λατίνων ἐπιστρέφοντας. Ἡ γραφή προδίδει φιλόκαλον χεῖρα. Πλήθος σχεδίων καὶ ἄλλων κοσμημάτων, ἐν δὲ τῇ σ. 40 ἐγχρωμος παράστασις τῶν ἀνθρωπίνων ἐλαττωμάτων. Ἐπίτιτλα ἐρυθρά.

2. (σ. 363) : «Χρυσάνθου πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστολικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν ἱεροσολύμων· περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας». Ἐν τέλει : ἀφογ' <1773>.

σ. 29 : ὑπάρχει δὲ ὁ παρὸν νόμος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου νικολάου εἰς ἅγιον βλάσιον<sup>40</sup>. καὶ ὅς τις τολμήσῃ, καὶ τὸν ἀποξενώσῃ ἀπὸ τοῦ αὐτῷ τοῖς ἱερὸν μοναστήριον, νὰ ἔχει τὴν κατάραν τῆς παναγίας, καὶ τοῦ ἁγίου νικολάου· ὁ δὲ φοβερός κριτῆς νὰ τὸν πεδεύσῃ ὡς ἱερόσυλον :

1794 μαρτίου 25. ἀφιερῶθη ἐκ τοῦ νεοφύτου προηγουμένου γγερμπεσιώτου<sup>41</sup>.

σ. 442 : Τὸ παρὸν, νόμος πᾶρχῃ εμοῦ νεκταρήου ἱερομονάχου προηγουμένου ἀνήγκολαίτη καὶ ὥπης μου τον ἀποξενόσι νὰ ἔχη τὴν κατάραν του θεοῦ καὶ του ἀγίου, νηκολάου του θαύματουργοῦ καὶ ἀποθένοντας ἐγὼ νὰ τον κληρονομήσι το μάναστήρι τοῦ ἀγίου νηκολάου. ἡς χορήγον ἀγῆον βλάσιων καὶ (ν)ὰ μὸν λητουργήσουν ν πατέρες δῆο σαράντουρῆα νέκταρήου ἱερόμοναχου.—1774—ἀπρήλῃου—8—

## 25

Χάρτ. ΙΖ' αἰ. (1629) διαστ. 15,5 × 21,5 ἐκ. μ. σσ. 344

Νομοκάνων.

Προηγεῖται πίναξ (σσ. 1 - 15). Ἐν σσ. 16 - 17 κεφάλαιον Κανονικὸν Ἰω. Χρυσόστομου «πῶς δεῖ συνάγειν τὰ ἐπιτίμια τῶν ἀμαρτημάτων». Ἀπὸ σσ. 109 - 127 ἡ ἀρίθμησις ἄτακτος. Εἰς τὸ ἔσω μέρος τῆς προσθίας πινακίδος τῆς σταχώσεως : προηγουμένος γαβριήλ· σ. 1 : 1755.

σ. 341 : + τὸ παρῶν νόμιμον ἐγραφή δια χειρὸς ἐμοῦ νικολάου ἀναγνώστου τοῦ νεράντζον ἐν ἔτει ἀχκθ <1629>. δεκέμβριον ε', καὶ οἱ ἀναγινώσκον(τες) δὲ αὐτὸ ἔυχεσθε ὑπερὲ ἐμοῦ :

σ. 342 (μεταξὺ διαφόρων ἄλλων ἀφιερωματικῶν σημειωμάτων) :

Κατὰ τὰς 20 τοῦ θβρίου μηνὸς τοῦ 1840 ἔτους ἡμερα Παρασκευῆ, ὄρα 4 : ἔκαμε ἕνας ὑπερβολικὸς Συσσμός.

Διὰ παλαιότερας χειρὸς :

δὲν ἠμπορῶ νὰ σίοπισο. τῆς χάριαι καὶ τημαῖς ὅπου ἔλαβα ἀπο τοὺς

40. Ἐν τῷ τ. δῆμῳ Λαπαθῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Βλ. σχετικῶς Γ. Παπανδρέου, Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρίς, ἐν Ἀθήναις 1906, σσ. 84 κέξ.

41. Καταγομένου δηλ. ἐκ τοῦ χωρίου Γκέρμπεσι τοῦ τ. δήμου Λαπαθῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

προκουρατόρους μου και ἀνορίτες μου. μα ημε πτοχός και δεν ηπορό να κάμο το χρέος μου. μόνον κακα ///// Κυρίον. τὸ θεον ἀλεφτον ημας ο θεός.

σ. 343 : Κατὰ τας 20 8βρίου μηνὸς τοῦ / / / 1840 ἔτους ἡμέρα σι : ὥρα 4 : ἔκαμε ἕνας Συσσομὸς ἀπὸ τοῦ ἐπισημοτέρου Συσσομοῦ ὥστε εὐχῆσθηκε τὸ Ἑγουμενικον, πλὴν εἰς τὴν Ζάκηθον ἔγυνε πολλὴ ἐπησιμότερος ἀπὸ ἐδῶ ἐπειδὴ ἐκατεδάφησε τὸ εἶμησι τῆς πόλεως και ἐφονεύθησαν και πολλοὶ Ἀνθρωποι. 1840 : 8βρίου 22.

Στάχωςις ἐκ ξυλίνων πινακίδων ἐπενδεδυμένων διὰ μελαίνης βύρσης.

## ΣΤ

## ΑΝΩ ΜΟΝΗ ΔΙΒΡΗΣ

26 (16)

Χαρτ. ΙΖ' αἰ. διαστ. 14,8 × 20,3 ἐκ. μ. Φ. 104

1. (φφ. 2α) : Λειτουργία Ἰω. Χρυσοστόμου.
  2. (φ. 24α - 60β) : Λειτουργία Μ. Βασιλείου (Εὐχὴ τῆς Προθέσεως).
  3. (φ. 60β) : Πασχάλιον. (Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους αχξβ' <1662>).
  4. (φ. 61α) : «Περὶ τῆς θείας λειτουργίας τῶν προηγιασμένων».
  5. (φ. 62α) : Λειτουργία Γρηγορίου πάπα Ρώμης.
  6. (φ. 74α) : Εὐχαὶ (δι' ἀνομβρίαν, τρυγὴν ἀμπέλου, ἄγραν ἰχθύων), εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ κλπ.
- φ. 28β : 1754 μαρτιου ανθυμος ιερομοναχος.  
φ. 29β : ἀβακόνμ ιερομοναχος.  
φ. 32β : ο αγγελακης ο πουραζερισ μου ο ηραπιμενος ο φιλος μου και ο γιαννος ο φιλος μου και ο αγγελακης ο [...].  
φ. 59β : 1754 απριλήου 16 ανθυμος ιερομοναχος.  
Ἑλλιπὴς κατὰ τινὰ φφ.

## 27 (13)

Χαρτ. ΙΗ' αἰ. διαστ. 14,8 × 20,3 ἐκ. μ. Φ. α-γ + 149

«Βιβλίον διπερ ἐκλογή ὀνομάζεται. τοῦτο ἐκ διαφορῶν».  
Κεφάλ. ἀρχ. : Ἐὰν ποιήση τινὰς ἁμαρτίας ἐμετανόησεν και παλιν ἔπεσεν, τάχα ἀπώλεσε τὴν μετάνοιαν.  
Κεφάλ. τέλ. : Τοῦ ὄσιου πατρὸς, ἡμῶν ἰωάννου τοῦ ἐν λυκῶ.  
Περιλαμβάνει ψυχοφελεῖς διηγήσεις, ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ, μοναχικὰς διηγήσεις και ἕτερα τοιοῦτου εἶδους κείμενα.  
φ. 194β : 1780 εν μηνη απρηληο χαση ηλθε στο χορηο τι δηβρη απο τον χουτουμανη<sup>42</sup> δηα το χρεος και μας εγηρεβε δοσιμο δεκα πουγγηα

42. Ἐκ τῆς ἐν Γαστούνη κυριάρχου τουρκικῆς οἰκογενείας τῶν Χωτομαναίων

ασπρα πεσηναδο [;] και η χρηστηγανή ην τησαγετεν [;] ρεστο. απο τιν πινα διατη επιγεγε το βατζελη το γενημα τεσερα γροσα και επεθενανε ο κοσμος απο τιν πινα. και δηα τουτο εφηγανε και επηρανε τον κοσμο ολον και βλεπανε στα ματια τους ο κοσμος ενας τόν αλον.

Τὸ χφ. διατηρεῖται ἄριστα, εἶναι δ' ἐσταχωμένον διὰ βύρσης.

## 28 (7)

Χαρτ. ΙΗ' αἱ. διαστ. 14,4 × 20,9 ἐκ. μ. σσ. 247

1. (σσ. 1 - 176) : Ἀ δ ἡ λ ο υ, «Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, δροι κατὰ πλάτος καθ' ἐρώτησιν και ἀπόκρισιν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ ἐδικόν μας πεζὸν και ῥωμαϊκὸν ἰδίωμα ἐρμηνευθέντες». Ἄρχ. : Ἐρώτησις α'. Ἐπειδὴ ἐλάβομεν ἀδειαν και ἐρωτῶμεν... Τελ. : [Ἐρώτ. νε'] ... εἶτε οὖν ἐσθίετε, εἶτε πίνετε, εἶτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.

2. (σσ. 178 - 180) : «Ἐπιτίμια τοῦ μεγάλου Βασιλείου». Ἄρχ. : Ἀνίσως τινας ὄντας υἱοὺς ἀμελεῖ νὰ προστίχεται, ἢ να ἐκτιθῆ τοὺς ψαλμοὺς...

3. (σσ. 186 - 247) : (Συνεσταχῶθη χφ. ιστ' - ιζ' αἱ. περιέχον ψαλμοὺς).

## 29

Χαρτ. ΙΣΤ' - ΙΖ' αἱ. διαστ. 15,5 × 21,8 ἐκ. μ. σσ. 486

1. (σσ. 5 - 58) : «Ἀρχικανων τῶν ἁγίων και πανεφήμων ἀποστολῶν». Ἄρχ. : Ἐγὼ Πέτρος [...] διατάσω μὲν τοῖς δούλοις ...

Τελ. : ... ὅσοι εἰσὶν ἔξω ἀπὸ κανόνων.

Κεφάλαια α' - ρμδ'. Γραφή ιστ' αἱ.

2. (σσ. 61 - 408) : Νομοκάνων Μαλαξοῦ.

Ἄρχεται διὰ τοῦ γνωστοῦ : «Θησαυρὸς κεκρυμμένος ...», ἐν δὲ φ. 62 ἀναγράφεται ὅτι «ἤνυσται ἡ βίβλος ... ἐνέτι ζρξε < 7165 > <sup>43</sup> ἰνδικτιῶν ι'». Ἐπειτα πίναξ.

3. (σσ. 418 - 483) : Τυπικόν.

σ. 408 : *δηστίχησμενη εἰληδος.*

1832 *Κανο ἐναθήμισση ἦλθε ο βασιλέας ὄθον.*

1834 *ὁ χαλασμός τὸν μοναστιριῶν και τον εκλίσιον και η κατεσκήγη τοῦ ειερατήου.*

*εἰγγνατιος εἰερομόναχος ἄγδο-ειτης.*

ἢ Χουτουμαναίων, περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλεῖ και ὁ Rouqueville. Βλ. Γ. Παπανδρέου, Ἡ Ἡλεια διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Ἐν Ἀθήναις 1924, σσ. 347, 349. Γ. Α. Χρυσανθακόπουλου, Ἡ Ἡλεια ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Ἀθήναις 1950, σσ. 16, 134 κέξ. Ντίνου Δ. Ψυχολογίου, Ὁ Κώδικας Παναγίας τῆς Λεχαινίτισσας, ἐν Πάτραις [1950], σσ. 89, 90, 92. Μ. Σακελλαρίου, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν β' Τουρκοκρατίαν, Ἀθήναι 1939, σ. 73.

43. Ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως : 1656 57.

σ. 482 (ἐν τέλει τοῦ Τυπικοῦ) : + ἔτει ζξϛ <7066><sup>44</sup> ἐν μηνι Ὀκτωβρίῳ ἡμέρα γ'.

Εἰς τὸ ἔσω μέρος τῆς σταχώσεως : ἐπροσηλωσε ὁ παρασκευασ εἶνα κοματη ἀμπελι σηρορο του τοιχον ἀπουπανου στο πλε(ν)ρο του μηλονα.

εγγραφη και ο σπηληος απο το βελημαχη μηα προθεση σπηληο και πανορηα.

σ. 2 : 1821 του βαγγελισμου ανιμερα εγινη η φοτια ης τιν πατρα οπου ἐσίκωσάν επαναστασι η χριστιανι ης τους αβαρβαρους.

## 30 (1)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 15,2 × 20 ἐκ. μ. Φ. 298

Νομοκάνων Μαλαξοῦ.

Φύλλα τινὰ τοῦ κώδικος ἐξέπεσαν. Ἐν φ. 1 εἰς τὸ γνωστὸν σημεῖωμα<sup>45</sup> περὶ τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος ὑπὸ τινος κυρ Δημητρίου ἀναφέρεται ὡς ἔτος γραφῆς : ζσο' <7270><sup>46</sup>.

## 31 (11)

Χαρτ. ΙΘ' αί. διαστ. 18,7 × 25,5 ἐκ. μ. Φ. 19

«Μῆν σεπτεμβριος εἰς τὰς θ' τῶν ἀγίων καὶ δικαίων θεοπατόρων ἰωακειμ καὶ ἀννης εἰς το κ(ύρι)ε ἐκέκραξα τροπάρια πρὸς ὁμοια».

## 32 (19)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 15,4 × 22,3 ἐκ. μ. σσ. 694

Νομοκάνων Βλαστάρεως.

Κατὰ τάξιν ἀλφαβητικὴν : Α' στοιχεῖον : α' Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν ἀμώμητον ταύτην τῶν χριστιανῶν πίστιν . . . β' Περὶ διαφορῶν αἰρέσεων... Β' στοιχεῖον : α' Περὶ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος πίναξ καὶ ἀκολουθῶς : «Προθεωρία» τοῦ Ματθαίου Βλαστάρεως.

Ἐν σ. 2 (μεταξὺ ἄλλων) : αφηροθη ο παρον ης στον ναωι κυριου ης 1723 ///// παρηραρχηκηνη μονηνη της υπεραγι /////////////// πλησιον των /////////////// του μορεως.

44. Ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως : 1557.

45. Βλ. σχετικῶς Λίνου Πολίτη, Ὁδηγὸς Καταλόγου Χειρογράφων, Ἀθήναι 1961, σ. 86.

46. Ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως : 1761/62.

## 33 (14)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 19,5×28 εκ. μ. Φ. 14+σσ. μστ'+813

Νομοκάνων Βλαστάρεως.

Τὰ κεφάλαια συντεταγμένα κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν. Προηγείται πίναξ, ἐν σσ. γ' κέξ. ἡ γνωστὴ «Προθεωρία» τοῦ Ματθαίου. Ἐκ τῆς σ. 761 ἄρχεται τὸ «Κανονικόν» τοῦ Ἰω. τοῦ Νηστευτοῦ ὑπὸ Ματθαίου καὶ ἐπονται διάφορα ἄλλα κείμενα νομοκανονικοῦ καὶ τυπικοῦ περιεχομένου.

Στάχωσις βυρσίνη, στερεά, μετὰ κοσμημάτων.

## 34 (9)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 15,8×21,7 εκ. μ. σσ. [3]-225

1. (σσ. [3] - 73) : «Περὶ Συνοικεσίων». (Βαθμοὶ συγγενείας καὶ ἐξέτασις αὐτῶν εἰς περιπτώσιν γάμου).

2. (σσ. 75 - 225) : Ἐξομολογητάριον, ἐπιγραφόμενον «Νομοκάνονον πάνυ πλουσιώτατον, ἐκλελεγμενον ὑπο πολλῶν θεοφόρων π(ατέ)ρων».

Ἐν αὐτῷ περιλαμβάνονται κείμενα Ἰω. Χρυσοστόμου, Νηστευτοῦ (ἐκ τοῦ Ματθαίου), Νικηφόρου ΚΠόλεως, Βαλσαμώνος καὶ Εὐφραίμ.

## 35 (10)

Χαρτ. ΙΘ' αί. διαστ. 11,2×16,8 εκ. μ. σσ. 190

«Ἰωάννου τοῦ ἐκ τῆς Λίνδου Ἐρωταποκρίσεις πνευματικά, παρὰ Νικολάω γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων».

Πρόκειται περὶ ἀντιγράφου ἐκ γνωστῆς ἐντύπου ἐκδόσεως, περὶ ἧς βλ. Ἐ. L e g r a n d, B. H., ΙΗ' αί., τ. Β', Paris 1928, σ. 443. Ἐν σ. 1 : Ἐφερα ἀπὸ τοῦ ἁγίου δρος. Ἀγαπίος Παπανδρόπουλος.

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς σημείωσις : ἀντεγραφή παρ' ἐμοῦ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον κατὰ ἔτος αἰοβ 1812.

## 36 (2)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 10,4×15,3 εκ. μ. Φ. 28

Ψαλτήριον.

Ἄρχεται : Μακάριος ὁ ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλή ἄσεβούντων καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν... (Ψαλμὸς Α', 1).

## 37 (4)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 14×19 εκ. μ. Φ. 46-137

Ἀστάχωτος κώδιξ, ἀκέφαλος καὶ κολοβός, περιέχων ψυχαφελεῖς διηγήσεις, κεφάλαια ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ, νομοκανονικὰς διατάξεις κλπ.

Τὸ φ. 93 ἔλλειπει.

## 38 (5)

Χαρτ. ΙΖ' αί. διαστ. 10 × 15 ἐκ. μ. σσ. 222

Ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἄρχ. : ... και εἶπε κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε. Τὸ τόξον μου...

Τελ. : [περὶ Ὁζίου βασιλέως] : Ἴδον τὸν ἠ(υ)δ)ν κ(α)θήμενον ἐπὶ θρόνου...

Ἄπο σ. 207 Πασχάλιον ἀρχόμενον : † αχκη' &lt;1628&gt; — ζρλς' ἰνδ. ια', και τελ. ἐν ἔτει : αχνη' &lt;1658&gt;.

## 39 (17)

Χαρτ. ΙΗ' αί. διαστ. 15 × 20 ἐκ. μ. σσ. 382

Νομοκάνων Μαλαξοῦ.

Προηγείται πίναξ τῶν κεφαλαίων, καθ' ὃν ταῦτα ἀνέρχονται εἰς σζδ', Ὁ κῶδιξ εἶναι κολοβὸς και γύρωθεν φέρει ἴχνη ἐξ ὕγρασίας. Ἐξ αὐτοῦ (σσ. 348 - 354) ὁ Κ. Δ. Ψ υ χ ο γ ι ὀ ς ἀντέγραψε και ἐξέδωκε Τακτικὸν τι τοῦ ΙΖ' αί. Βλ. περιοδ. «Ἡλειακά», τχ. ΚΑ' (1961), σσ. 642 - 644.

## 40 (15)

Χαρτ. ΙΗ' - ΙΘ' αί. διαστ. 14,5 × 18,7 ἐκ. μ.

Κῶδιξ τῆς Μονῆς.

Ἐν φ. 1 ὁ τίτλος : 1714 ἐν μηνι μαῖω 5' προθέσης του μοναστηριου τῆς ὑπερογίας Θε(εο)τόμου τῆς Χρυσοπυγῆς διαναγραφῶν τας τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν ταῖ ὀνόματα ναῖου και παλεοῦ.

Εἶναι προφανές ὅτι ὁ κῶδιξ περιλαμβάνει και τὰς ἀναγραφὰς παλαιότερου τινός, μὴ σωζομένου πλέον. Αἱ ἀναγραφαὶ ἀρχονται ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΗ' αί. και περατοῦνται εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αί. Παράφυλλον τι τῆς ἀρχῆς, μέ σημειώσεις, ἔχει ἀποκοπῆ. Στάχωςις προχειροτάτη, κατεστραμμένη<sup>47</sup>.

47. Ὁ κῶδιξ, ὡς εἰκόσ, περιλαμβάνει και ἀρκετὰς ἀφιερώσεις κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων. Ἐν φ. 63α ἀναγινώσκουμεν : Πετωος 1794 Φεβρουαρίου 10. εγραφη ο ατριὰς στην αγιὰν προθεσει τους γονεους τοῦ. χρηστο. σταμο. ατρια. γηρογούλα.

Ἐμοίως ἐν φ. 63 β : Πετωος 1798 ἀπριλιου 21 εγραφη ο σταματης στην αγιὰν προθεσει ξεφονησι. ζαφιρη. μαρουλά. σταματη. κατερηνη.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου, τοὺς Π ε τ α ἴ ο υ ς, κατήγετο και ὁ καταβαλὼν τὰ ἔξοδα πρὸς ἀνιστόρησιν τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἄνω μονῆς, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὴν σχετικὴν ἐφ' ὕγρασις ἐπιγραφὴν, τὸ κείμενον τῆς ὁποίας ἔχει ὡς ἀκολούθως :

† ΕΤΟΣ ΣΩΤΗΡΗΩΝ ~ ΑΧΕΖ [1667]

ΑΝΗΣΟΡΗΘΗ Ο ΘΙΩΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΩΣ ΤΗΣ  
ΥΠΑΝΥΠΕΡΕΥΛΟΓΙΜΕΝΗΣ ΕΝΔΟΞΟΥ ΔΕΣΠΗΝΗΣ ΗΜ(ΩΝ)

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

## ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΚΩΔΙΚΕΣ

(ΙΗ' – ΙΘ' αϊ.)

## Α' ΑΝΩ ΜΟΝΗ ΔΙΒΡΗΣ

α) «Κεκραγράριον Πέτρου Πρωτοψάλτου βυζαντίου» φφ. 91, 10' αϊ., διαστ. 13,6 × 18,7 εκ. μ.

## Β' ΜΟΝΗ ΚΡΕΜΑΣΤΗΣ

β) «Ἀπανθισμα τῆς Ἀνθολογίας», φφ. 144, 10' αϊ., διαστ. 12,5 × 19,4 εκ. μ. Προηγείται πίναξ τῶν μουσικῶν σημείων. Περιέχει ἀκολουθίας, εὐλογητάρια εἰς ἑορτάς, Ἀκάθιστον ὕμνον, λειτουργίαν Μ. Βασιλείου, Ἀναστασιματάριον. Συνθέσεις : Πέτρου Λαμπαδαρίου Πελοποννησίου, Γεωργίου Λεσβίου, Γεωργίου Κρητός, Μανουὴλ Πρωτοψάλτου, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, Ἰακώβου Πρωτοψάλτου, Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου, Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, Δανιὴλ Πρωτοψάλτου, Ἰωάννου τοῦ νῦν Λαμπαδαρίου, Γερμανοῦ.

## Γ' ΜΟΝΗ ΣΚΑΦΙΔΙΑΣ

γ) (10). Κώδιξ εκ φφ. 327, διαστ. 19,3 × 27,2 εκ. μ. καλλιτεχνικῶς ἐσταχωμένος με ἔντυπα κοσμήματα. Φ. 1 : «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευ-

ΘΕΩΤΟΚΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΗΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙ(Α)C ΔΗΑ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΕΥΛΑ-  
ΒΕΣΑΤΟΥ ΑΡΧΩΝ  
ΤΟC ΚΗΡ ΖΑΦΗΡΙ ΑΠΟ ΧΩΡΗΟ ΠΕΤΕΟΥC ΔΗΑ ΨΙ(ΧΙ)ΚΗΝ CΩΤΗΡΗΑΝ  
Κ(ΑΙ) ΟΦΕΛΗΑΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕ(Ω)Ν  
ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟCΙΟΤΑΤΟΥ ΚΑΘΗ(ΓΟΥ)ΜΕΝΟΥ ΚΙΡΙΟΥ Κ(Υ)ΡΙΛΟΥ  
ΗC ΠΟΛΑ ΕΤΗ ΕΝ ΜΗΝΙ ΜΑΙΩ

Σήμερον χωρίον με τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν δὲν ὀφίσταται. Μᾶλλον πρόκειται διὰ τὸ ἀπέναντι τῆς Δίβρης γορτυνιακὸν χωρίον Πέτα, (τοῦ Πέτα), τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι καλοῦνται καὶ νῦν Πεταῖοι. Ὄθω δύνανται νὰ δικαιολογηθῆ ὁ κατ' αἰτιατικὴν κληθυτικὸς ἀπαντῶν τύπος : Πεταίους. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ P i e r' A n t o n i o P a c i f i c o, Breve Descrizione Corografica del Peloropneso o Morgea. Venezia 1704, σ. 128, ἡ ὀνομασία τοῦ πλησίον τοῦ Πέτα καί- μένου χωρίου Παραλογγὸ ἀπαντᾷ ὡσαύτως κατ' αἰτιατικὴν : P a l i o l o n g u s (= Παλιολογγός).

μάτων καὶ πάσας χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθίας συντιθεμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων»: Περιλαμβάνει ἔργα διαφόρων μελωδῶν, ἐν οἷς : Ἰωάννης Γλυκός, Ἰωάννης Ξηρός, Γρηγόριος Ἱερομόναχος ὁ Ἀλυάτης, Χρυσάφης ὁ Νέος, Ἰω. Δαμασκηνός, Καμπάνης, Ἰω. Πλουσιαδινός, Ξένος Κορώης.

φ. 16 : *Ἄρχῃ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τοῦ Μεγάλου ἑσπερινοῦ, ποιηθεῖς παρὰ διαφόρων παλαιῶν ποιητῶν καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν*».

δ) (11). Διαστ. 19,3 × 27, φφ. 162. Συνθέσεις πολλῶν μουσικοδιδασκάλων (Ἰωάσαφ μοναχός, Παναγιώτης διδάσκαλος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, Κουκουζέλης, Μανουὴλ Ἀργυρόπουλος, Ἰω. Λαμπαδάριος κλπ.). Στάχωσις πολυτελής ἐκ καφῆ βύρσης· πορποῦται διὰ θηλυκωτήρων. Κατάστασις ἀρίστη. Ἐν φ. 162 β : *Τὸ παρὸν ἡπάρχει τῆς Ἱερῆς Μοῆς τοῦ Κουτλουμουσίου. Κυριακῶ τῷ ἱεροδιακόνῳ Μνίσθητη Κύριε.*

ε) (12). Χφ. ΙΘ' αἰ., διαστ. 17,8 × 24 ἐκ. μ., σσ. 825. Στάχωσις στερεά, καλῶς διατηρουμένη, ὡς καὶ τὸ ὅλον βιβλίον. «*Στιχηράριον καλόφωνον ποιηθὲν παρὰ κῆρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως νέων Π(ατ)ρῶν. Μῆν Σεπτέμβριος· εἰς τὴν πρώτην τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδίκτου ἤτοι τοῦ νέου ἔτους· καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν συμῶν τοῦ στυλίου*».

σ. 825 : *Ἐτελειώθη τὸ παρὸν ἰς τοὺς —1807 : Φεβρουαρίου —5.*

στ) (13). Ἀκεφ., διαστ. 14,6 × 21 ἐκ. μ., φφ. 101. Συλλογὴ τετραδίων μὲ καλλιγεγραμμένα ἔργα : Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν, Ζαφειρίου Ζαφειροπούλου, Δανιὴλ Πρωτοψάλτου, Ἰακώβου κλπ. Ἀπὸ τοῦ φ. 24 κέξ. : Πασαπνοάριον, Ἀναστασιματάριον, Δοξολογία, Ἐωθινόν.

ζ) (14) : Κῶδ. ιθ' αἰ., διαστ. 12,2 × 18 ἐκ. μ., ἐκ φφ. [5] — 95 (ἀκέφαλ.). Φ. 2 κέξ. αὐτοβιογραφικὸν σημεῖωμα μοναχοῦ τινος ἐκ Λάλα (ιθ' αἰ.). Φ. 5 : *Ἄ ὁ ἀκάθιστος ὕμνος (ὡς) ἐμελουργήθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις*». Φ. 25 : *Ἐπιτὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην ἑβδομάδι, εἰς τὸ δεῦρον μέλος ἀρχαῖον παρὰ ἀνωνύμου*». Ἐπεταί λειτουργία Μ. Βασιλείου, ὡς καὶ ἕτεροι ὕμνοι ποιηθέντες ὑπὸ διαφόρων μελωδῶν (Κοσμά μοναχοῦ Ἀγιορείτου, Γρηγορίου Πρωτοψάλτου, Δανιὴλ Πρωτοψάλτου, Πέτρου Λαμπαδαρίου Πελοποννησίου, Ἰω. Κλαυδιανοῦ). Ἐπίσης Χερουβικά καὶ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων.

η) (15). Ἀστάχωτος ἐκ φφ. 14, διαστ. 12,5 × 18,5 ἐκ. μ. Περιέχει : Στάσις κανονικῶν τῶν Κυριακῶν, Εἰς τὴν ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστογενῶν, τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μ. Πέμπτῃ, Εἰς μνήμας διαφ. Ἁγίων κλπ. ὑπὸ Πέτρου Βυζαντίου (Λαμπαδαρίου) κυρίως.



Ἄρ. 1 (φ. 94α), μον. Πορετσού. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκάς.

ΜΝΗΜΩΝ 3 (1973)

Υψηλοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου  
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού



## ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Οἱ ἀριθμοὶ δηλοῦν τὸν ἀξόντα ἀριθμὸν τῶν χφφ. ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ. Δι' ἀραιῶν στοιχείων κατεχωρήθησαν τὰ ὀνόματα τῶν βιβλιογράφων καὶ διὰ κυρτῶν τὰ ὀνόματα συγγραφέων, ἔργα τῶν ὁποίων ὑπάρχουν εἰς τὰ χφφ.

- Ἄββακὸν ἱερομ. 26.  
 Ἀγαθᾶγγελος ἱερμ. 13.  
 Ἀγγελάκης 26.  
 Ἄγιον Ὅρος 35.  
 Ἅγιος Βλάσιος (χ. Καλαβρ.) 24.  
 Ἅγιου Νικολάου μονή (Καλαβρ.) 24.  
 Ἁγίων Θεοδώρων μονή (Καλαβρ.), σ. 94.  
 Ἄ θ α ν ἄ σ ι ο ς ἱερεὺς ἐκ Λεχαινῶν 19.  
 Ἀθανάσιος μητρ. Ἡλείας, σσ 93, 94, 95.  
 Αἰκατερίνα Β' 23.  
 ἀκολουθίαι 13, 15, 24.  
 Ἀλεξανδρείας πατριάρχης 23.  
 Ἀλιβιζόπουλος Δημήτρης 14.  
 Ἀναστάσιος ὁ Συναίτης 4.  
 Ἄνθιμος ἱερομ. 26.  
 Ἀντώνιος μητρ. Ἡλείας, σσ. 93, 94, 96.  
 Ἀργυρόπουλος Μανουήλ, βλ. Μανουήλ Ἀργυρόπουλος.  
 Ἀροανία (Καλαβρ.), σ. 94.  
 Ἀρσενικὸς μοναχ. 17.
- Βαλέττας Ἰωάννης 23.  
 Βαλσαμῶν 34.  
 Βασίλειος ὁ Μεγ. 26, 28, Παράρτ. β', ζ'.  
 Βέης Ν., σσ. 92, 94.  
 Βελημάχη 29.  
 βιβλιοθήκαι μοναστ., σσ. 91 κέξ.  
 Βλάσταρις Ματθαῖος, βλ. νομοκάνονες.  
 Β ρ α δ ι ν ὀ ς Παναγιώτης 23.  
 Buchon, σσ. 92, 93.
- Γαβριήλ πατρ. Κπόλεως 13.  
 Γαστούνη 27 σημ. 42.  
 Γερμανός, Παράρτ. β'.  
 Γερμανός μητρ. Χριστιανουπόλεως 9.  
 Γερμανός μητρ. Νέων Πατρῶν, Παράρτ. ε', στ'.  
 Γεώργιος Κρής, Παράρτ. β'.
- Γεώργιος Λέσβιος, Παράρτ. β'.  
 Γεώργιος ὁ Γραμματικὸς 23.  
 Γιάννος 26.  
 γιατροσόφια 14.  
 Γκερμπεσιώτης Νεόφυτος 24.  
 Γλυκὺς Νικόλαος 35.  
 Γρηγόριος ἐπισκ. Νεοκαισαρείας 15.  
 Γρηγόριος ἱερομ. Ἀλυάτης, Παράρτ. γ'.  
 Γρηγόριος ὁ Θεολόγος 14.  
 Γρηγόριος πάπας Ρώμης 26.  
 Γρηγόριος Πρωτοψάλτης, Παράρτ. β', ζ'.
- Δατηλ (ὄπτασια) 13.  
 Δανήλ Κεραμεὺς 23.  
 Δανήλ Πρωτοψάλτης, Παράρτ. β', στ', ζ'.  
 Δερβιτζελεπῆ, βλ. Τερβιτζελεπῆ.  
 Δημήτριος (κὺρ) 30.  
 Διαμάντω (Ἀλιβιζοπούλου) 14.  
 Δίβρη 27, 40 σημ. 47.  
 Δίβρης ἄνω Μονή 40.  
 Διονύσιος καθηγούμ. Σκαφιδιάς 16.  
 δραγομᾶνος 23.  
 Δωρόθεος 23.
- εἰκόνες 1, 6, 13, 16.  
 Ἐξομολογητάριον 21.  
 Ἐπανάστασις 1821, 29.  
 ἐπιστολαὶ 3, 14, 23.  
 Ἐφραῖμ 34.
- Ζάκυνθος 25.  
 Ζαφείρης (ἐκ Πέτα) 40 σημ. 47.  
 Ζαφειρόπουλος Ζαφείριος, Παράρτ. στ'.  
 Ζωγραφιᾶδης Νικόδ. 10.  
 Ζωγράφος Σωφρόνιος 10.
- Ἡλίας καὶ ληστής (διάλογος) 14.  
 Ἡλις 29.  
 Ἡσαΐας ἡγούμ. Σκαφιδιάς 13.

- Θεοτοκάριον 10.  
 Θεοφύλακτος άρχιεπ. Βουλγαρίας 11.  
 Θύμιος, γραμμ. πασβ, 19.
- \*Ιάκωβος Πρωτοψάλτης, Παράρτ. β', στ'.  
 \*Ιάκωβος Σάμιος 23.  
 \*Ιγνάντιος Ιερομ. 29.  
 \*Ιμπραήμ πασβς, σ. 93.  
 \*Ιωάννης Γλουός, Παράρτ. γ'.  
 \*Ιωάννης Δαμασκηνός 15.  
 \*Ιωάννης εδαγγ. 1.  
 \*Ιωάννης Λαμπάδριος, Παράρτ. β', δ'.  
 \*Ιωάννης ό έκ Λίνδου 35.  
 \*Ιωάννης ό έν Λυκβ 27.  
 \*Ιωάννης Νηστευτής 33, 34.  
 \*Ιωάννης Ξηρός, Παράρτ. γ'.  
 \*Ιωάννης Πλοσσαδινός, Παράρτ. γ'.  
 \*Ιωάννης Χρυσόστομος 15, 25, 26, 34.  
 \*Ιωάσαφ μοναχ. Παράρτ. δ'.  
 \*Ιωσήφ μητρ. 'Ωλένης 9, 13.
- Καλίτζα 14.  
 Καμπάνης, Παράρτ. γ'.  
 Καράτουλα 8.  
 Κεραμεός Δανιήλ, βλ. Δανιήλ Κεραμεός.  
 Κλαυδιανός 'Ιωάννης, Παράρτ. ζ'.  
 Κορώης Ξένος, βλ. Ξένος Κορώης.  
 Κοσμάς 'Αγιορείτης, Παράρτ. ζ'.  
 Κουτλουμουσιού μονή, Παράρτ. δ'.  
 Κρεμαστής μονή 8.  
 Κριθαρās 'Αναστάσης 14.  
 κτητορικοί κώδικες 7, 8, 40, σσ. 93 -  
 94.  
 Κυπριανός Ιεροδ., Παράρτ. δ'.  
 Κυπριανός Ιερομ. (Φραγκοπή-  
 δημα) 7.  
 Κυπριανός Ιερομ. (Σκαφιδιάς) 19.  
 Κύριλλος ήγουμ. Κρεμαστής 8.  
 Κύριλλος ήγουμ. Χρυσοπηγής Δίβρης  
 40 σημ. 47.  
 Κωνσταντίνος 19.  
 Κωνσταντίνος Πρωτοψάλτης, Παράρτ. β'.
- Λάλα, Παράρτ. ζ'.  
 Λαμπάκης Γ., σ. 93.  
 Λάμπρος Σκ., σ. 92.  
 Λεόντιος Σχινās, βλ. Σχινās Λεόντιος.  
 Λεχαινά 9, 19,
- Λιβάνιος σοφιστής 23.  
 Λουκάς εδαγγ. 1.
- Μακάριος ό Κόπριος 13.  
 Μαλαξός Μανουήλ, βλ. νομοκάνονες.  
 Μαμουσία (χ. Αιγίου) 20.  
 Μανουήλ 'Αργυροπούλου, Παράρτ. δ'.  
 Μανουήλ Πρωτοψάλτης, Παράρτ. β'.  
 Μάρκος εδαγγ. 1.  
 Μάρκος Εόγενουός 22.  
 Ματθαίος εδαγγ. 1.  
 Ματρώνα όσια 13.  
 Μεγάλου Σπηλαίου μονή σ. 94.  
 Μεταφραστής (= Καισάρειος Δασόντες ;)  
 14.  
 μετεωρολογικά 3, 13, 25.  
 Μηναιον 18.  
 μικρογραφίαι, βλ. εικόνες.  
 Μισαήλ διδάσκαλος 23.  
 μοναστήρια 29.  
 μουσικοί κώδικες, Παράρτ. α - η'.  
 Μουρούζης 'Αλέξανδρος 23.
- Ναθαναήλ Ιεροδ. 8.  
 Νεκτάριος Ιερομ. 24.  
 Νεόφυτος Γκερμπεσιώτης 24.  
 Νεόφυτος Ιερομ. 8.  
 Νεόφυτος πατρ. Κπόλεως 13.  
 Ν ε ρ ά ν τ ζ ο ς Νικόλαος 25.  
 Νικηφόρος Ιερομ. 'Ρόδιος ό Κρης 13.  
 Νικηφόρος πατρ. Κπόλεως 34.  
 Νικόδημος Ζωγραφιάδης, βλ. Ζωγρα-  
 φιάδης Νικόδ.  
 Νικόλαος 8.  
 Ν ι κ ό λ α ο ς 19.  
 νομοκάνονες 12, 16, 21, 24, 29, 30,  
 32, 33, 34, 37, 39.
- Ξένος Κορώης, Παράρτ. γ'.
- \*Όθων βασιλ. 'Ελλ. 8, 29.  
 Οδγκροβλαχία 23.
- Π α ι σ ι ο ς Ιεροδ. Σκαφιδιώτης 13.  
 Παναγιώτης διδ. Μεγ. 'Εκκλ., Παράρτ. δ'.  
 Πανάρετος Ιερομ. 9.  
 Πανώρια 29,

Παπάζωλης Ἰωάννης 16.

Παπανδρέου Γ., σ.93.

Παπανδρόπουλος Ἀγάπιος 35.

πάπας Ρώμης 4.

Παραλογγοὶ 40 σημ. 47.

Παρασκευᾶς 29.

Παρθένιος ἱεροδ. 23.

πασχάλια 22, 26, 38.

Πάτρα 29.

Πέτα 40 σημ. 47.

*Πέτρος Λαμπαδάριος Πελοποννήσιος, Παράρτ. α', ζ', η'.*

*Πέτρος Πρωτοψάλτης Βυζάντιος, Παράρτ. α', η'.*

Πλουσιαδινός Ἰωάννης, βλ. Ἰωάννης Πλουσιαδινός.

ποιήματα 14, 19.

Rouqueville 27 σημ. 42.

Προκόπιος ἐπίσκ. Σμύρνης 13.

Προκόπιος ἱερομ. ἐκ Λεχαινῶν 9.

Πύργος 19.

Ρετεντιοῦς μονή, σ. 94.

Ῥόδιος Νικηφόρος, βλ. Νικηφόρος ἱερομ. Ῥόδιος ὁ Κρής.

Ρουμειώτης Διονύσιος 9.

Ῥώσσοι 23.

Σελήμ Γ' 13.

Σκαφιδιάς μονή 9, 13, 16, 17, 19.

Σπήλιος 29.

Σταυροδρόμιν (συνοικ. Κπόλεως) 13.

Στρέζοβα (χ. Καλαβρ.) 16.

Σχινῶς Λεόντιος μοναχ. 20.

Σωφρόνιος Ζωγράφος, βλ. Ζωγράφος Σωφρόνιος.

Τερβιτζελεπη 14.

Τζιγάλας Ματθαῖος Κύπριος 22.

Τρίκερη (Παλαιά) 6.

Τριπολιτζά 9.

Φιλαδελφεὺς Ἀποστόλης 23.

Φιλάρετος μητρ. Ὠλένης 8, 19.

Φραγκοπήδημα 7.

Χαμίτ ('Αβδούλ) Α' 13.

*Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ, Παράρτ. β'.*

Χουτουμάνης 27.

Χρῦσανθος διδάσκαλος 23.

*Χρῦσανθος Ἱεροσολ. 24.*

*Χρυσάφης ὁ Νέος, Παράρτ. γ'.*

Χρυσοπηγῆς μονή, βλ. Δίβρης ἄνω Μονή.

Ψαλίδας Ἀθανάσιος Πέτρου 23.

Ψυχογιός Κ. Δ., σσ. 93 - 94.